

ЗВІТ

Про результати акредитаційної експертизи освітньої програми

Заклад вищої освіти	Сумський державний університет
Освітня програма	40803 Менеджмент
Рівень вищої освіти	Доктор філософії
Спеціальність	073 Менеджмент

Цей звіт складений за наслідками акредитаційної експертизи згаданої вище освітньої програми, що проводилася Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.

Звіт є результатом роботи експертної групи. Його основним призначенням є систематизація отриманої інформації, її аналіз та безпосереднє оцінювання якості освітньої програми. Звіт призначений як безпосередньо для закладу вищої освіти, так і для широкої громадськості. Він є публічним документом та буде оприлюднений на сайтах Національного агентства і закладу вищої освіти. Він також є підставою для прийняття подальших рішень галузевою експертною радою та Національним агентством.

Детальніше про мету і порядок проведення акредитації можна дізнатися на вебсайті Національного агентства – <https://naqa.gov.ua/>

Використані скорочення:

ID - ідентифікатор

ВСП - відокремлений структурний підрозділ

ЄДЕБО - Єдина державна електронна база з питань освіти

ЄКТС - Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система

ЗВО - заклад вищої освіти

ОП - освітня програма

Загальні відомості

1. Інформація про освітню програму

Назва ЗВО	Сумський державний університет
Назва ВСП ЗВО	не застосовується
ID освітньої програми в ЄДЕБО	40803
Назва ОП	Менеджмент
Галузь знань	07 Управління та адміністрування
Спеціальність	073 Менеджмент
Спеціалізація (за наявності)	відсутня
Рівень вищої освіти	Доктор філософії
Вид освітньої програми	Освітньо-наукова

2. Відомості про склад експертної групи та акредитаційну експертизу

Склад експертної групи	Карий Олег Ігорович, Гладишук Яна Андріївна, Шаульська Лариса Володимирівна (керівник)
Залучений представник роботодавців	не застосовується
Дати візиту до ЗВО	04.05.2023 р. – 06.05.2023 р.

3. Посилання на документи, які підлягають оприлюдненню закладом вищої освіти на своєму вебсайті

Відомості про самооцінювання ОП	https://sumdu.edu.ua/images/content/general/accreditation/sumdu_doctor_management_self-esteem-2023.pdf?ver=1
Програма візиту експертної групи	https://sumdu.edu.ua/images/content/general/accreditation/sumdu_doctor_management_visit-program.pdf

4. Інформація про наявність у звіті інформації з обмеженим доступом

Звіт не містить інформацію з обмеженим доступом

I. Наявність або відсутність підстав для відмови в акредитації, не пов'язаних із відповідністю Критеріям оцінювання якості освітньої програми

На думку експертної групи, підстави для прийняття рішення про відмову в акредитації з підстав, не пов'язаних із відповідністю критеріям оцінювання якості освітньої програми:

відсутні

II. Резюме

Загальні враження про ОП, найголовніші висновки щодо відповідності Критеріям

ОП “Менеджмент” є сучасною та перспективною програмою третього рівня вищої освіти, яка демонструє взірцевий підхід до змісту й організації освітньої та наукової діяльності, а також міжнародний рівень конкурентоспроможності. Програма реалізується з дотриманням інноваційних практик провідного українського університету з розвиненим ефективним університетським менеджментом та системним підходом до забезпечення якості вищої освіти. Зміст ОП враховує інтереси всіх груп внутрішніх і зовнішніх стейкхолдерів, спрямований на перспективний запит суспільства на дослідницьку компетентність фахівців з менеджменту, чітко підтримує місію та стратегію розвитку СумДУ. Перевагою та взірцевою сильною стороною ОП є потужний кадровий склад штатних викладачів, наукових керівників, що мають видатні наукові досягнення та міжнародне визнання. Сучасний і методологічно обґрунтований зміст ОП надійно готує аспірантів до усвідомленого глибинного аналізу та вирішення проблем менеджменту та до впевненої кар’єри дослідника, готового до вільного оперування у відкритому міжнародному науковому середовищі. Високий рівень інтернаціоналізації освітньої діяльності в межах ОП забезпечується підтримкою партнерської співпраці з високореєтинговими університетами. Взірцевою є система управління якістю вищої освіти СумДУ та спеціальний фокус на якість програм третього рівня вищої освіти, який інституційно забезпечується діяльністю загальноуніверситетських структур та менеджментом з боку Навчально-наукового центру підготовки кадрів вищої кваліфікації.

Підсумок сильних сторін програми та позитивних практик

- залучення представників іноземних закладів освіти до складу робочої проєктної групи з розробки і оновлення ОП - раціональне планування навантаження аспірантів, взірцевий рівень цифрового супроводу та організації самостійної роботи - використання інтерактивних діяльнісних методів навчання таких, що базуються на сучасних технічних рішеннях (електроенцефалографія та ай-трекінг, імерсивні технології) - оновлення змісту освіти на основі лабораторних експериментальних досліджень, які є полем спільного наукового пошуку викладачів, наукових керівників та аспірантів - високий рівень інтернаціоналізації освітньої та наукової діяльності на рівні університету та випускової кафедри, модель віртуальної мобільності - поєднання формативного та сумативного оцінювання з акцентом на стимулюючий до розвитку вплив поточного оцінювання. Оцінювання в межах ОК частини дисертації аспіранта та оформлення наукових результатів у вигляді статті, проєктної заявки, результатів лабораторного експерименту - постійно діюча апробаційна рада з числа провідних вчених спеціальності - взірцевий рівень реалізації політики академічної доброчесності - викладачі є активними вченими з власною експертизою та суспільним впливом - системна діяльність експертної ради роботодавців спеціальності “Менеджмент” - практика залучення до викладання зовнішніх фахівців з унікальним управлінським або дослідницьким досвідом, високим рівнем визнання у професійній або академічній спільноті - діяльність Центру розвитку кадрового потенціалу, яка охоплює комплекс функцій стратегічного характеру - результативна, прозора та комфортна для працівників система матеріального та нематеріального стимулювання - сертифіковане ДСНС укриття, облаштоване для навчальних цілей - взірцевий рівень підтримки дистанційного навчального процесу та багатоканальної інформаційної підтримки за допомогою цифрових інструментів - широкий фокус та системне відстеження результатів зовнішнього оцінювання, що інституційно забезпечується відділом бенчмаркінгу та статистики - узгоджена система збору соціологічних даних (комплекс опитувань), результатів рейтингування (за колективними та персональними результатами, за обґрунтованою прозорою методикою) як основа оцінювання якості освіти та обґрунтування управлінських рішень - робота Студентської агенції співдії якості освіти, яка допомагає максимально залучати здобувачів освіти до опитувань щодо якості викладання - взірцевий рівень поєднання стимулюючого впливу та ресурсного забезпечення внутрішньої політики забезпечення якості - адресно структурована інформація на сайті університету для широкого кола внутрішніх і зовнішніх стейкхолдерів - відпрацювання дослідницьких компетентностей на рівні, який відкриває можливості вільної діяльності у міжнародному науковому просторі - практика залучення наукових шкіл міжнародних партнерів у форматі подвійного керівництва - лабораторна база для проведення експериментальних досліджень - сім високореєтингових наукових видань ННІ БіЕМ (в т.ч. 1 - категорії А)

Підсумок слабких сторін програми та рекомендації з її удосконалення

- сфера придатності працівників до працевлаштування в описі ОНП охоплює необґрунтований вузький перелік професій за Національним класифікатором професій лише у сфері управління підприємствами. Рекомендації: беручи до уваги позитивну практику стажування та роботи аспірантів з Сумською міською радою і облдержадміністрацією додати професію 1229.3 “Керівні працівники апарату місцевих органів державної влади та місцевого самоврядування”, а також додати у список професії, що передбачають дослідницьку компоненту, які не входять до Національного класифікатора, проте популярні на підприємствах (керівник відділу інновацій, керівник з розвитку бізнесу) - недостатньо структурованою є важлива для вступника інформація щодо потенційних керівників за певними напрямками досліджень, щодо змісту та особливостей очікуваної дослідницької пропозиції, не вистачає прямих посилань на опис наукових пріоритетів, що підтримуються в межах певної ОНП. Рекомендації: оскільки процес вступу на програми третього рівня вищої освіти не є таким формалізованим, як в бакалаврат та магістратуру, варто представити інформацію для вступників у зручному логічному форматі на основі моделювання його можливих запитів та інтуїтивного шляху пошуку (якщо базовим ресурсом для отримання інформації вступником за третім рівнем є ННЦ НКВК, тоді на сайті приймальної комісії у розділі “Вступ до аспірантури” варто надати пряме

помітне посилання на нього; на сайті ННЦ НКВК у розділі “Вступ” доцільно додати інформацію щодо консультацій за різними питаннями, що можуть виникати у вступника щодо наукової складової навчання, вимог до оформлення та змісту дослідницької пропозиції, напрямів наукових досліджень; також у розділі “Вступ” доцільною є інформація щодо контактної особи, відповідальної за вступ саме до аспірантури) - недостатньо активною в контексті забезпечення якості ОП, формування міждисциплінарного дослідницького середовища, сприяння вирішенню актуальних навчальних та наукових потреб аспірантів є діяльність Наукового товариства студентів (слухачів), аспірантів, докторантів, молодих вчених та інших органів студентського самоврядування. Рекомендація: проведення цілеспрямованої роботи з представниками аспірантської спільноти в напрямі роз'яснення їх прав та ролі у сучасній системі відносин в освітньому середовищі, а також підтримки міждисциплінарної співпраці - на сайті ЗВО доцільно представити загальні відомості про функціонування ОП (крім опису ОП в каталозі): актуальні та перспективні теми наукових досліджень, інформацію про викладачів та наукових керівників, про аспірантів, очікування щодо наукових напрямів вступників тощо

III. Аналіз

У цьому розділі експертна група описує встановлені під час акредитаційної експертизи фактичні обставини, аналізує та оцінює їх, а також надає свої рекомендації щодо удосконалення ОП та діяльності за нею за окремими критеріями.

Критерій 1. Проектування та цілі освітньої програми:

1. Освітня програма має чітко сформульовані цілі, які відповідають місії та стратегії закладу вищої освіти.

В описі ОНП в якості мети зазначена відповідність Стратегічному плану розвитку СумДУ на 2020-2026 роки (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=52fedeb8-8e42-ea11-b021-001a4be6d04a&kind=1>) в частині підготовки висококваліфікованого фахівця нової формації у сфері менеджменту, здатного працювати за світовими стандартами в умовах швидкозмінного, багатofункціонального середовища, та спрямована на здобуття особою компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем дослідницько-інноваційної діяльності у сфері менеджменту та управління організаціями різного типу на регіональному (ПРН6), національному та глобальному рівнях, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності (ПРН5, ПРН8), а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та/або практичне значення (ПРН3, ПРН7). Усі ПРН забезпечено за рахунок обов'язкових компонент.

2. Цілі освітньої програми та програмні результати навчання визначаються з урахуванням позицій та потреб заінтересованих сторін.

ЕГ вважає, що для врахування потреб заінтересованих сторін створені достатні умови через регламентацію відповідних процедур на інституційному рівні: Положення про освітні програми вищої освіти СумДУ (<https://cutt.ly/ZwqddIVl>), Положення про організацію оцінювання здобувачами вищої освіти якості освітньої діяльності при вивченні навчальних дисциплін (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=7c7de133-99aa-e711-8a45-001a4be6d04a&kind=1&version=1684828629013>), Положення про робочі проєктні групи та групи забезпечення (<https://t1p.de/vx4ic>), Положення про експертні ради роботодавців (<https://cutt.ly/rwqddLvu>). Згідно Положення про робочі проєктні групи, до їх складу входять НПП, здобувачі освіти, а також ключові зовнішні стейкхолдери (роботодавці, випускники, представники академічного та наукового середовища), діяльність яких пов'язана зі специфікою ОП. Зокрема, аспіранти (М.Марин, Д.Півень, <https://management.biem.sumdu.edu.ua/docs/phd/edu/onp2022PhD.pdf>) входять до складу робочої проєктної групи. Проводяться щорічні Опитування аспірантів і випускників щодо якості організації освітньої діяльності при вивченні навчальних дисциплін (<https://sumdu.edu.ua/uk/about-sumdu/quality-education/polls-competitors.html>) та безпосередньо якості аналізованої ОП (<https://management.biem.sumdu.edu.ua/uk/navchannia/navchalnyi-protses/pidhotovka-doktoriv-filosofii>). Аспіранти входять до Ради якості вищої освіти (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=f8c0ca32-d6e3-e711-926d-001a4be6d04a&kind=1&version=1683408711.162>). Аспірант М.Марин підтвердив, що у 2021р. за його пропозицією було додано дисципліни англійською мовою викладання за тематикою наукових досліджень у каталог вибіркових дисциплін для посилення навичок спілкування. Позитивною практикою, що заслуговує поширення, є затвердження всіх робочих програм ОК експертними радами роботодавців зі спеціальності, а також залучення представників іноземних ЗВО до складу РПГ (Діпра Джха Університет Вашингтону, США, <https://management.biem.sumdu.edu.ua/docs/phd/edu/onp2022PhD.pdf>). Для ОНП третього рівня вищої освіти обґрунтованим є залучення до робочої проєктної групи представників наукової спільноти, зокрема В.Гриценка (с.н.с. Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України). Процедура затвердження ОНП передбачає її обов'язкове рецензування представниками ринку праці. На ОНП отримано рецензію О.Маслака

(директора департаменту агропромислового розвитку Сумської облдержадміністрації). Крім того, на ОНП було отримано рецензії від представника наукової спільноти - А.Шостаковської (завідувача кафедри менеджменту ПВНЗ "Європейський університет). Рецензії позитивні, без зауважень. Отже, стейкхолдери забезпечують достатній вплив на зміст ОП, співпраця є регулярною, достатньо змістовною та системною.

3. Цілі освітньої програми та програмні результати навчання визначаються з урахуванням тенденцій розвитку спеціальності, ринку праці, галузевого та регіонального контексту, а також досвіду аналогічних вітчизняних та іноземних освітніх програм.

Аналіз змісту програми та освітніх компонентів, а також спілкування з академічним персоналом і розробниками ОП стало підставою для висновку ЕГ щодо достатнього врахування тенденцій розвитку спеціальності та динаміки попиту на фахівців з менеджменту. У СумДУ діє чітка система розробки й оновлення ОП, яка покликана забезпечити відповідність цілей ОП та програмних результатів навчання тенденціям розвитку спеціальності, ринку праці, галузевого та регіонального контексту. Відповідно до Методичної інструкції «Загальні вимоги до структури, змісту та оформлення освітніх програм» (<https://cutt.ly/jwqdD2IQ>) СумДУ ОНП щорічно оновлюється з метою підтвердження їх актуальності з урахуванням світових тенденцій розвитку менеджменту та затребуваності дослідників на ринку праці, підвищення ефективності організації освітнього процесу та задоволення потреб аспірантів через систему внутрішнього моніторингу та зовнішнього оцінювання. Підставою для внесення змін у ОНП були пропозиції робочої проектної групи, НПП, аспірантів, їх представницьких органів; висновків і рекомендацій роботодавців або представників наукової спільноти (надано відповідні протоколи <https://cutt.ly/BwqdFee4> та підтверджено під час фокус-груп); зміни ресурсних умов реалізації ОНП (зокрема, були внесені зміни для узгодження ОНП з прийнятим стандартом спеціальності); Ради із забезпечення якості вищої освіти (<https://cutt.ly/gwqdFp1B>). Для формулювання цілей та програмних результатів навчання ОНП враховувався досвід аналогічних ОНП «Менеджмент» у провідних вітчизняних університетах згідно національних і міжнародних рейтингів (<https://cutt.ly/bwqdFhHj>): Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна <https://cutt.ly/vwqdFxB5>; НТУУ "Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського" <https://cutt.ly/NwqdFRcN>; Національного університету «Львівська політехніка» <https://cutt.ly/uwqdFD8u>. Порівняння також здійснювалося з аналогічними іноземними ОП: Інсбрукського університету (Австрія) <https://cutt.ly/NwqdFVzj>, Університету Макгілла (Канада) <https://cutt.ly/owqdF3Ig>, Технічного університету Ліберець (Чехія) <https://www.ef.tul.cz/en/applicants>, Гарвардської Школи Бізнесу (США) <https://cutt.ly/HwqdGuDn>. Останній перегляд ОНП відбувся у 2022 році. Сфера придатності працівників до працевлаштування в описі ОНП охоплює широкий перелік посад за Національним класифікатором професій у сфері управління підприємствами, проте варто їх розширити, додавши, зокрема, 1229.3 "Керівні працівники апарату місцевих органів державної влади та місцевого самоврядування", беручи до уваги позитивну практику в формуванні та реалізації співпраці з Сумською міською радою і облдержадміністрацією, а також додати у список професії, які не входять до Національного класифікатора, проте популярні на підприємствах (керівник відділу інновацій, керівник з розвитку бізнесу) або додати узагальнену орієнтацію на бізнес-середовище.

4. Освітня програма дозволяє досягти результатів навчання, визначених стандартом вищої освіти за відповідною спеціальністю та рівнем вищої освіти (за наявності). За відсутності затвердженого стандарту вищої освіти за відповідною спеціальністю та рівнем вищої освіти, програмні результати навчання повинні відповідати вимогам Національної рамки кваліфікацій для відповідного кваліфікаційного рівня.

У 2022 році зміст ОП «Менеджмент» було приведено у відповідність до Стандарту вищої освіти України за спеціальністю 073 «Менеджмент» для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (затверджений наказом МОН України №1436 від 24.12.2021р.). Програмні результати, передбачені ОНП, включають програмні результати навчання зі спеціальності, що повністю відповідають затвердженому стандарту вищої освіти (ПРН1-ПРН8) та забезпечуються обов'язковими освітніми компонентами. Аналіз, проведений на основі матриць відповідності, переліку та змісту освітніх компонентів, підтвердив, що створені необхідні умови для досягнення компетентностей і навчальних результатів, визначених стандартом. Атестація здобувачів здійснюється у формі публічного захисту дисертації.

Загальний аналіз щодо Критерію 1:

Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 1.

1. Залучення представників іноземних закладів освіти до складу робочої проектної групи. 2. Залучення роботодавців не лише до розробки, рецензування і оновлення ОП в цілому, але і до узгодження змісту кожної ОК через погодження робочих програм ОК на експертній раді роботодавців зі спеціальності

Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 1.

Рекомендація: у новій версії ОНП, яка, згідно з регламентом СумДУ має бути прийнята у 2023 році, у розділі 1.4 “Придатність випускників до працевлаштування та подальшого навчання” рекомендуємо розширити список професій, додавши 1229.3 “Керівні працівники апарату місцевих органів державної влади та місцевого самоврядування”, а також вийти за межі Національного класифікатора з метою підкреслення широкого переліку посад, що є популярними в бізнес-середовищі, але не входять до класифікатора (керівник відділу інновацій, керівник з розвитку бізнесу тощо)

Рівень відповідності Критерію 1.

Рівень В

Обґрунтування рівня відповідності Критерію 1.

Зібрані ЕГ факти, проведений аналіз, узагальнення результатів фокус-груп є підставою для такого висновку: зміст ОП «Менеджмент» добре узгоджується з місією та цілями СумДУ, рівень врахування потреб ринку та очікувань стейкхолдерів є достатнім, галузевий і регіональний контекст ОП чітко простежуються, відповідність стандарту забезпечена. Пропозиція ЕГ щодо розширення в описі придатності до працевлаштування випускників спрямована на розвиток ОП і не містить негативного контексту, отже ОП відповідає вимогам критерію 1 на рівні В.

Критерій 2. Структура та зміст освітньої програми:

1. Обсяг освітньої програми та окремих освітніх компонентів (у кредитах Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи) відповідає вимогам законодавства щодо навчального навантаження для відповідного рівня вищої освіти та відповідного стандарту вищої освіти (за наявності).

Обсяг освітньої складової ОНП «Менеджмент» у кредитах ЄКТС відповідає вимогам законодавства для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти. Загальний обсяг освітніх компонентів ОНП 2022 р. становить 60 кредитів, 2020 р. – 60 кредитів, що відповідає нормам Закону України «Про вищу освіту» (ст. 5, п. 6) і Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) (п. 26). Термін підготовки доктора філософії за ОНП відповідає нормативним чотирьом рокам (п. 8 Порядку). Термін навчання за освітньою складовою протягом періоду існування ОНП залишався незмінним і становив два роки. В ОНП 2022 р. обсяг обов'язкових ОК становить 45 кредитів (75% обсягу програми), обсяг вибіркової частини – 15 кредитів (25%). Таке співвідношення відповідає вимогам Закону України «Про вищу освіту» (ст. 62, п. 15). Структура обов'язкової частини програми відповідає вимогам Порядку в частині забезпечення умов для формування чотирьох груп компетентностей: 1) 12 кредитів ЄКТС спрямовано на здобуття глибинних знань зі спеціальності; 2) оволодіння загальнонауковими (філософськими) компетентностями – 5 кредитів ЄКТС; 3) набуття універсальних навичок дослідника – 22 кредити ЄКТС; 4) здобуття мовних компетентностей - англійська 6 кредитів, українська 3 кредити ЄКТС. Аналіз змісту ОП в контексті заявленого в описі програми переліку компетентностей та результатів навчання є підставою для висновку: ОНП “Менеджмент” 2022 року оновлена згідно з вимогами Стандарту спеціальності для третього рівня вищої освіти. Отже, встановлено повну відповідність обсягів та структури програми вимогам чинного законодавства, стандарту, рекомендаціям НА.

2. Зміст освітньої програми має чітку структуру; освітні компоненти, включені до освітньої програми, складають логічну взаємопов'язану систему та в сукупності дозволяють досягти заявлених цілей та програмних результатів навчання.

Зміст програми є чітко структурованим і логічно обґрунтованим. Обов'язкова частина ОП містить дисципліни циклу загальної підготовки (29 кредитів ЄКТС), дисципліни професійної підготовки (12 кредитів) та практичну підготовку в обсязі 4 кредити. Усі обов'язкові дисципліни чітко підпорядковані двовекторному фокусу програми (орієнтація на академічні та професійні вимоги з метою формування дослідницької компетентності вченого та управління-практика), базуються на новітніх трендах спеціальності та міжнародних стандартах ведення, обґрунтування та презентації результатів дослідницької діяльності. ЕГ проведено аналіз змісту обов'язкових дисциплін (з використанням доступу до корпоративного середовища), який є підставою для висновку: зміст ОК 8, 9, а також індивідуальна й групова робота в межах усіх інших ОК працює на спроможність аспірантів ідентифікувати комплексні проблеми у галузі управління та адміністрування (управління бізнес-процесами та їх трансформацією, побудова інноваційних бізнес-моделей, управління ланцюгами цінності, проблеми вимірювання інноваційності та зрілості бізнес-процесів, глобальні проблеми інноваційного менеджменту, менеджменту сталого розвитку, закономірності поведінки економічних суб'єктів і моделювання управлінських механізмів з метою впливу на поведінку) та розв'язувати їх з використанням новітньої методології (системна та синергетична методологія

розвитку, самоорганізація соціально-економічних систем). Усі ОК розвивають здібність продукувати нові ідеї на основі глибокого переосмислення наявних і створення нових цілісних знань.

3. Зміст освітньої програми відповідає предметній області визначеної для неї спеціальності (спеціальностям, якщо освітня програма є міждисциплінарною).

Зміст програми та її освітніх компонентів прямо відповідає предметній області, яка визначена у Стандарті спеціальності “Менеджмент” для третього рівня вищої освіти (наказ МОН України від 24.12.21р. №1436, <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/12/24/073-Menedzhment.Dok.filos.02.06.2022.pdf>). Аналіз змісту дисциплін і практичної підготовки, проведений ЕГ, демонструє такі висновки: 1) пряма відповідність предметному полю спеціальності забезпечується дисциплінами професійного циклу (12 кредитів ЄКТС); 2) зміст і форми навчання/викладання за ОКЗ-7 передбачають вивчення системи управління організаціями та їх підрозділами в межах виконання індивідуальних завдань, аналізу кейсів, підготовки статей, обґрунтування дослідницьких проєктів у проблемному полі тем дисертацій аспірантів, які зорієнтовані на розвиток теоретичного змісту менеджменту, використання комплексу економіко-математичних, статистичних, соціологічних та інших методів дослідження, а також базуються на економічному аналізі, СППР, інструментарії ІІІ для обґрунтування управлінських рішень; 3) діяльність аспірантів у рамках ОК10 “Педагогічна практика за професійним спрямуванням” формує комплекс актуальних компетентностей викладача дисциплін з менеджменту на основі глибокого переосмислення наявних і створення нових цілісних знань, опанування новітньої методології менеджменту, що прямо відповідає предметній області спеціальності. Додаткові можливості поглибленого вивчення окремих напрямів менеджменту, зокрема функціональних, галузевих тощо, а також специфічного інструментарію дослідника проблем менеджменту забезпечена переліком професійно орієнтованих вибіркових ОК (<https://doctorate.sumdu.edu.ua/images/pdf/073.pdf>). Отже, сукупність ОК програми відповідає предметній області спеціальності та надійно забезпечує повне охоплення її широкого предметного поля та галузевих напрямів менеджменту.

4. Структура освітньої програми передбачає можливість для формування індивідуальної освітньої траєкторії, зокрема через індивідуальний вибір здобувачами вищої освіти навчальних дисциплін у обсязі, передбаченому законодавством.

Аспіранти ОП мають широке поле можливостей для формування власної освітньої траєкторії, що є результатом системного та підпорядкованого потребам аспірантів підходу до усвідомленого вибору власного напрямку розвитку. По-перше, програмою передбачено індивідуальний вибір дисциплін у межах 25% ОП (15 кредитів ЄКТС), що відповідає вимогам Закону України “Про вищу освіту”. Позитивною практикою є спрямування каталогу вибіркових дисциплін на дві групи потреб аспірантів: по-перше, формування універсальних навичок дослідника (<https://cutt.ly/G6vd5Fo>), згрупованих за актуальними напрямами (відкриті наукові практики, дослідницька доброчесність, практикум з наукової бібліографії, сучасні технології медіатизації наукової діяльності, інформаційні технології в науці, інтелектуальна власність та трансфер технологій, англійська мова науки і техніки), корисним у контексті розвитку soft skills дослідника, керівника, свідомого громадянина є вибірковий курс “Психологічні основи професійних комунікацій та лідерство”; по-друге, поглиблення знань у межах предметного поля спеціальності “Менеджмент” (<https://cutt.ly/g6vd495>), зокрема за затребуваними галузевими та функціональними напрямами менеджменту (стратегічні альянси та колаборація, управління організаційним розвитком, управління закладами освіти, муніципальний менеджмент, сталий розвиток, глобальна економіка, глобальні тренди в маркетингу, прогностична економічна аналітика, споживацька поведінка); по-третє, аспірантам рекомендуються релевантні змісту програми якісні відкриті освітні продукти на Prometheus та Edx. ЕГ вивчені індивідуальні навчальні плани аспірантів, які підтверджують факти вибору різних дисциплін та інших елементів індивідуальної траєкторії. По-друге, аспірантам пропонується вибір напрямку мобільності та віртуальних академічних обмінів (<https://cutt.ly/i6vdZVo>, <https://cutt.ly/Q6vdNSg>, <https://cutt.ly/m6vd12O>). По-третє, специфіку докторської програми підтримує можливість зарахування результатів неформальної освіти, зокрема участі в роботі творчих лабораторій, літніх/зимових шкіл тощо (прикладні наведені в описі критерію 3). Порядок та процедури вибору дисциплін регламентуються Положенням про реалізацію права здобувачів вищої освіти на вибір навчальних дисциплін в СумДУ (<https://cutt.ly/N6vd3VZ>). ЕГ підкреслює як позитивну практику гарантування кожному здобувачу вищої освіти реалізацію права вибору навіть за умов несформованості групи або перевищення її можливої кількості, наприклад за рахунок самостійного вивчення курсу, розміщеного на ресурсах СумДУ або сторонніх під керівництвом викладача.

5. Освітня програма та навчальний план передбачають практичну підготовку здобувачів вищої освіти, яка дозволяє здобути компетентності, необхідні для подальшої професійної діяльності.

Практична підготовка в межах ОП забезпечується ОК10 “Педагогічна практика за професійним спрямуванням” (4 кредити ЄКТС), яка є логічним продовженням ОК4 “Інноваційна педагогічна діяльність”. Передбачений в ході практики зміст діяльності (проведення відкритого заняття, виконання практичного індивідуального завдання - розроблення силабусу за дисципліною, або теми онлайн-курсу, розділу методичних рекомендацій, комплексу тестів тощо) підпорядкований її меті (набуття здобувачами вищої освіти досвіду педагогічної та навчально-методичної

діяльності за професійним спрямуванням, розвиток професійних компетентностей щодо здійснення педагогічної діяльності, набуття досвіду самостійної педагогічної та наукової роботи, застосування сучасних освітніх технологій, способів активізації освітньої діяльності, опанування особливостями риторики) та є базою для формування компетентностей ЗК2, ЗК3, СК2, СК3. Дослідницька практика в межах освітньої складової імплементована у зміст дисциплін: ОК5 (розробка групової дослідницької пропозиції), ОК6 (підготовка фахової наукової статті за IMRaD структурою), ОК8 (виконання індивідуального дослідницького проєкту щодо виявлення трендів, проведення якісних та кількісних емпіричних досліджень за напрямом дисертаційної роботи) та ОК9 (індивідуальний дослідницький проєкт за напрямом дисертаційної роботи щодо аналізу чинників зміни поведінки економічних агентів, використання експериментальних даних). В ході опитування, а також під час інтерв'ю аспіранти й випускники позитивно оцінили умови для практичної підготовки та користь педагогічної та дослідницької практики для власного розвитку. ЕГ зазначає повну відповідність програми та освітньої діяльності в межах ОП "Менеджмент" вимогам щодо набуття аспірантами практичних навичок, передбачених стандартом та описом ОП.

6. Освітня програма передбачає набуття здобувачами вищої освіти соціальних навичок (soft skills), що відповідають заявленим цілям.

ЕГ в ході спілкування з аспірантами, випускниками, викладачами та науковими керівниками мала можливість переконатися у створенні в межах ННІ БіЕМ середовища дослідників з високим професійним потенціалом, мотивованих на досягнення колективних та персональних результатів, інноваційну діяльність та самовдосконалення. Включення аспірантів у таку спільноту є найкращим способом набуття тих soft skills, на яких вона базується: вміння працювати в умовах мінливого середовища, вільно комунікувати у відкритому науковому просторі, підтримувати атмосферу конкурентності та підприємливості, демонструвати відповідальну та добросовісну поведінку вченого, викладача, керівника. Умови для розвитку soft skills у контексті управлінської компетентності створені в межах усіх обов'язкових дисциплін: розвиток системного, критичного, креативного мислення, вміння рефлексувати, працювати в кроскультурному середовищі, емоційний інтелект, лідерство, розвинена комунікативна компетентність, управління проєктами є умовами для виконання більшості індивідуальних та групових завдань. Розробниками ОП та викладачами свідомо заплановано використання методів навчання, спрямованих на відпрацювання soft skills дослідника та викладача: проблемна лекція (ОК6), інтерактивні лекції (ОК1, ОК3, ОК4, ОК5, ОК8, ОК9), лекції-дискусії (ОК3, ОК9), наукова дискусія (ОК2), навчальна дискусія/дебати з елементами мозкового штурму (ОК4, ОК7), наукові дебати та дискусійна панель (ОК9), мозковий штурм (ОК3, ОК5, ОК8), обмін думками (ОК5, ОК8), практико-орієнтоване навчання (ОК5, ОК10), проєктне навчання (ОК4, ОК5, ОК6), творчий метод (ОК3, ОК5, ОК7), проблемно-пошуковий метод, дослідницька робота (ОК3, ОК5, ОК7, ОК8, ОК9), case-study (ОК3, ОК5, ОК7, ОК8, ОК9).

7. Зміст освітньої програми ураховує вимоги відповідного професійного стандарту (за наявності).

Професійний стандарт відсутній

8. Обсяг освітньої програми та окремих освітніх компонентів (у кредитах Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи) реалістично відбиває фактичне навантаження здобувачів, є відповідним для досягнення цілей та програмних результатів навчання.

ЕГ підкреслює добре організоване планування навчальної та наукової активності аспірантів, а також поєднання аудиторної та самостійної роботи, яке відповідає цілям ОП третього рівня вищої освіти. Структура навчального навантаження: аудиторна робота – 570 год. (32%), з них: 120 год. – у 1 семестрі, 200 год. – у 2 семестрі, 200 год. – у 3 семестрі, 50 год. – у 4 семестрі. Самостійна робота – 1230 год. (68%), з них: 240 год. – у 1 семестрі, 400 год. – у 2 семестрі, 370 год. – у 3 семестрі, 220 год. – у 4 семестрі. Обсяг годин, відведених на самостійну роботу здобувача в межах окремої дисципліни за ОНП, в середньому складає 62%. ЕГ вважає, що передбачений обсяг самостійної роботи є обґрунтованим і відповідає цілям програми, сприяє розвитку навичок самостійного планування власної активності в контексті досягнення віддалених результатів. Взірцевим є рівень цифрового супроводу самостійної діяльності аспіранта - навчальні ресурси СумДУ (<https://elearning.sumdu.edu.ua/>), інституційний репозитарій тощо. Задовolenість аспірантів рівнем власного фактичного навантаження є предметом уваги Навчально-наукового центру підготовки кадрів вищої кваліфікації, аналізується в ході опитувань і на засіданнях ради з якості. В ході інтерв'ю ЕГ переконалася у свідомому ставленні аспірантів до власного фактичного навантаження, яке сприймається як серйозне (рівень - вище середнього), але обґрунтоване в контексті очікуваних результатів.

9. У разі здійснення підготовки здобувачів вищої освіти за дуальною формою освіти структура освітньої програми та навчальний план узгоджені із завданнями та особливостями цієї форми здобуття освіти.

Фактів, що підтверджують використання елементів дуальної форми здобуття вищої освіти ЕГ не встановлено

Загальний аналіз щодо Критерію 2:

Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 2.

1. Інноваційний зміст освітніх компонентів, які в сукупності забезпечують комплекс навичок сучасного дослідника, створюють умови для виконання власного дослідження аспіранта, забезпечують використання потенціалу визнаної наукової школи управління та формують сучасне мислення фахівця-дослідника з менеджменту 2. Взірцева організація вибіркової частини ОП: 1) структурування широкого переліку вибірових курсів за двома напрямками - актуальні та перспективні універсальні навички дослідника; профілізація або розширення компетентностей за фахом; 2) переважна частина курсів є авторськими, розробленими провідними вченими СумДУ; 3) гарантування кожному здобувачу вищої освіти реалізації права вибору навіть за умов несформованості групи або перевищення її можливої кількості 3. Рациональне планування навантаження аспірантів, взірцевий рівень цифрового супроводу та організації самостійної роботи

Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 2.

-

Рівень відповідності Критерію 2.

Рівень А

Обґрунтування рівня відповідності Критерію 2.

Відповідність вимогам підкритеріїв 2.2 - 2.6, 2.8 є взірцевою; за підкритерієм 2.1 ЕГ фіксує високий рівень повної відповідності, що є підставою для узагальненого встановлення відповідності за кр.2 на рівні А

Критерій 3. Доступ до освітньої програми та визнання результатів навчання:

1. Правила прийому на навчання за освітньою програмою є чіткими та зрозумілими, не містять дискримінаційних положень та оприлюднені на офіційному веб-сайті закладу вищої освіти.

Правила прийому на навчання за третім (освітньо-науковим) ступенем розміщені на сайті приймальної комісії СумДУ (https://vstup.sumdu.edu.ua/images/aspirantura/r5_aspir_2023.pdf), крім цього, розміщені на сайті ННЦ НКВК (https://doctorate.sumdu.edu.ua/images/pdf/rules_2023_SSU_phd.pdf), також є в загальних правилах прийому до СумДУ у 2023 році (п.5) (https://vstup.sumdu.edu.ua/images/zagalne/Pravila_2023_SSU.pdf). Посилання є також на сайті кафедри, відповідальної за реалізацію ОП (<https://management.biem.sumdu.edu.ua/uk/vstup>). Правила прийому повністю відповідають Порядку прийому для здобуття вищої освіти в 2023 році (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0519-23#n14>), затвердженому наказом МОН України 15.03.2023 р. № 276 (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0519-23#Text>) та не містять дискримінаційних положень. На сайті приймальної комісії СумДУ містяться контактні дані для консультацій щодо вступу (<https://vstup.sumdu.edu.ua/>). На сайті Навчально-наукового центру підготовки кадрів вищої кваліфікації СумДУ вступник попередньо може ознайомитися з навчальним процесом (освітньо-наукові програми, навчально-методичне забезпечення дисциплін, шаблони та зразки документів, розмір плати за навчання), всі документи у вільному доступі, завдяки чому можна самостійно вивчити всю потрібну інформацію про навчання перед вступом (<https://doctorate.sumdu.edu.ua/uk/navchalnyi-protses.html>). Водночас з цим, деяку важливу інформацію щодо вступу треба шукати окремо, наприклад: шаблони документів - на сайті ННЦ НКВК, розклад консультацій викладачів - на сайті відповідної кафедри, програму вступних випробувань - на сайті приймальної комісії або ННЦ НКВК, інформацію про ОП - на сайті кафедри або ННЦ НКВК, інформація щодо змісту та вимог до дослідницької пропозиції взагалі відсутня, що ускладнює процедуру ознайомлення з умовами вступу. Зручною для абітурієнтів є гнучка процедура вступу, яка передбачає шість вступних періодів протягом року з квітня по жовтень з чітким визначенням строків прийому заяв та документів, проведення вступних випробувань, строків оприлюднення рейтингового списку, переліку документів, необхідних для вступу. Правила прийому на навчання, документи для вступу та інформація про навчальний процес доступні також англійською мовою для вступників-іноземців (<https://doctorate.sumdu.edu.ua/en/admission.html>), що підтримує інтернаціональне спрямування ЗВО. Вступник, при подачі документів, має подати дослідницьку пропозицію, що розглядається відбірковою комісією та в подальшому враховується під час обговорення та затвердження теми дисертації. Це є продуктивною поширеною міжнародною практикою. Вступник має можливість ініціювати консультацію з представниками наукових шкіл,

проте для цього треба визначити певного фахівця або адміністратора певного структурного підрозділу, знайти його контакти та звернутися за графіком консультацій.

2. Правила прийому на навчання за освітньою програмою враховують особливості самої освітньої програми.

Для вступу до аспірантури за ОП визначено два вступних випробування - іспит з іноземної мови та фаховий іспит. Програма вступних випробувань розміщена у вільному доступі на сайті приймальної комісії СумДУ (<https://vstup.sumdu.edu.ua/vstup-do-aspirantury/prohramy-fakhovykh-vstupnykh-vyprobuvan.html>), формат іспитів - тестування. Алгоритм формування конкурсного балу для вступу за ОП визначено в Правилах прийому до аспірантури (сайт приймальної комісії СумДУ https://vstup.sumdu.edu.ua/images/aspirantura/r5_aspir_2023.pdf), він є зрозумілим, не містить дискримінаційних ознак, оскільки для кожної спеціальності правила прийому є типовими. Конкурсний бал складається з суми помножених на відповідні коефіцієнти (k) результатів вступних випробувань (для фахового іспиту $k=0.4$, для іспиту з іноземної мови $k=0.3$, середнього балу додатку до диплома магістра $k=0.2$, додаткових балів за особливі успіхи в науковій діяльності $k=0.2$). Для складання іспиту з іноземної мови вступнику надається право обрати між англійською, німецькою та французькою мовами. Відповідно до Правил прийому вступник має право не складати іспит з іноземної мови за умови підтвердження рівня своїх знань, що відповідає Порядку прийому для здобуття вищої освіти в 2023 році (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0519-23#n14>). У програмах іспитів вказані основні положення, анотації та ключові питання з дисциплін, структура екзаменаційних завдань, критерії оцінювання, рекомендована література, зразки екзаменаційного листа та бланку з відповідями. Для отримання позитивної оцінки за фаховий іспит вступник має перевищити мінімально-допустимий тестовий поріг на рівні 30% від загальної кількості тестових балів. Значною перевагою є те, що рекомендована література для підготовки до фахового вступного іспиту є актуальною (рік видання - не раніше 2017), які можна знайти у вільному доступі в мережі Інтернет та електронному каталозі СумДУ. Під час зустрічі з аспірантами підтверджено достатність наданого матеріалу та зрозумілість процедури проведення вступних іспитів. Зокрема, аспірантка, яка вступала на базі іншої спеціальності, підтвердила, що проблем при пошуку інформації для підготовки до іспитів не виникло, що дозволило їй якісно підготуватися до вступних випробувань. Для перевірки відповідності рівня знань, умінь та навичок вступника програма фахового вступного іспиту за ОП передбачає 50 тестових питань з дисциплін "Менеджмент" і "Менеджмент організацій". Під час резервної зустрічі з гарантом та директором ННІ БіЕМ підтверджено достатність обсягу питань, винесених на вступний іспит для оцінювання ступеню сформованості компетентностей магістерського рівня за спеціальністю "Менеджмент", що передбачено Стандартом спеціальності для третього рівня вищої освіти (<https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/12/24/073-Menedzhment.Dok.filos.02.06.2022.pdf>). Практикується щорічний перегляд програми фахового вступного іспиту.

3. Визначені чіткі та зрозумілі правила визнання результатів навчання, отриманих в інших закладах освіти, зокрема під час академічної мобільності, що відповідають Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні (Лісабон, 1997 р.), є доступними для всіх учасників освітнього процесу та послідовно дотримуються під час реалізації освітньої програми.

Визнання результатів навчання, отриманих в інших закладах освіти, зокрема за програмами академічної мобільності регулюється Положенням про академічну мобільність здобувачів вищої освіти СумДУ (п. 6) (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=a01ab6e2-eb89-e411-9575-001a4be6d04a&kind=1&version=1683045381599>), Положенням про організацію освітнього процесу СумДУ (п. 9) (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=d8ae04b7-0a39-e611-b47a>) та Положенням про організацію освітнього процесу здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії (п.4) (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=aed8cbf7-2da4-eb11-bab1-d4856459ca35&kind=1>). Здобувачі можуть ознайомитися з документами, оскільки вони розміщені Реєстрі основної нормативної бази СумДУ (<https://normative.sumdu.edu.ua/>) у вільному доступі, також обов'язковим є ознайомлення при підписанні договору про навчання за програмою академічної мобільності. Позитивною практикою є впровадження та реалізація віртуальної академічної мобільності (Наказ ректора СумДУ №0490-I від 10.06.2020 <https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=66d8057e-05ab-ea11-8218-d4856459ca35&kind=1&version=1683045623696>), що в умовах карантинних обмежень і воєнного стану дозволяє реалізовувати право здобувачів на академічну мобільність та дотримуватися стратегії інтернаціоналізації ЗВО. Приклади участі здобувачів і викладачів у програмі віртуальної академічної мобільності: Глобальна програма віртуального професійного розвитку "Excellence in Teaching & Research" (<https://management.biem.sumdu.edu.ua/uk/allcategories-uk-ua/13-novyny/575-vitaiemo-iz-zavershenniam-virtualnoi-akademichnoi-mobilnosti>), - Perezarakhovani rezultaty aspirantiv Angl Ovusu Edvarda, Mensi Senyi Mavica, Osei Ovusu Evelin Kuma, Daxari Limor, Achira Diani Sindii 2 kredita za disciplinu "Metodologiya ta metody naukovih doslidzhen"; Глобальний віртуальний клас мобільності "International Relations and Global Leadership" (<https://management.biem.sumdu.edu.ua/uk/allcategories-uk-ua/13-novyny/863-rezultaty-navchannia-u-virtualnomu-klasi-vashynhtonskoho-universytetu>), - участь аспірантки Касьян Олени. Випускники високо оцінюють формат і результативність власної участі у програмах віртуальних класів. Крім цього, активне запровадження міжнародної віртуальної мобільності та активне долучення здобувачів до міжнародних проектів є одним із векторів розвитку інтернаціоналізації ЗВО, що зазначено під час зустрічей із менеджментом ЗВО та допоміжними структурними підрозділами, зокрема начальником ННЦ ПКВК і начальником управління міжнародного співробітництва. З урахуванням проведеного ЕГ аналізу документів, узагальнення результатів інтерв'ю можна зробити висновок щодо

обізнаності здобувачів із процедурою перезарахування результатів навчання, отриманих в інших ЗВО та використання цієї можливості. ЕГ підкреслює чітку процедуру інформаційного та консультативного супроводу процесів перезарахування з боку ЗВО.

4. Визначені чіткі та зрозумілі правила визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті, які є доступними для всіх учасників освітнього процесу та послідовно дотримуються під час реалізації освітньої програми.

Локальна нормативна база в контексті відповідності вимогам підкритерію: Порядок визнання у СумДУ результатів неформального та/або інформального навчання здобувачів (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=e0157334-6554-ed11-95f4-d4856459ca35&kind=1&version=1682921923966>), Положення про організацію освітнього процесу СумДУ (п. 9. Трансфер кредитів) (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=d8ae04b7-0a39-e611-b47a-001a4be6d04a&kind=1>), що розміщені в реєстрі нормативних документів ЗВО. Відповідно до Порядку, для ідентифікації результатів неформальної освіти здобувач має подати освітню декларацію разом із підтверджуючими документами неформального та/або інформального навчання, які розглядаються комісією (не менше 3 осіб, включаючи гаранта ОП). Під час фокус-груп підтверджено активне залучення здобувачів до використання елементів неформальної освіти, зокрема під час зустрічі з аспірантами встановлено активне заохочення до використання елементів неформальної освіти, викладачі самі пропонують окремі курси в рамках викладання дисциплін. Наприклад, аспірант 1 курсу поділився досвідом проходження безкоштовного онлайн-курсу за тематикою проектного менеджменту в ІТ у рамках дисципліни “Сучасні тренди досліджень в менеджменті” на платформі Prometheus за порадою викладача Рекуненка І.І. Також своїм досвідом поділилась аспірантка 2 курсу, відмітивши, що використання елементів неформальної освіти є по різних предметах, що дозволяє отримати додаткові корисні знання, чим вона активно користується. Зокрема проходження нею онлайн-курсу «Business Analytics for Decision Making» від університету University of Colorado Boulder на платформі Coursera, за яким аспірантка отримала сертифікат, заповнила декларацію та подала її керівнику дисципліни для зарахування результатів навчання. Рекомендації щодо відповідних курсів аспірантка отримувала безпосередньо від викладачів дисципліни.

Загальний аналіз щодо Критерію 3:

Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 3.

1. Правила прийому враховують особливості ОП, оскільки вага фахового вступного іспиту при розрахунку конкурсного балу є найбільшою серед компонентів. Програма фахового вступного випробування дозволяє перевірити сформованість фахових компетентностей попереднього рівня вищої освіти. 2. Процедура перезарахування результатів навчання, отриманих в інших ЗВО, зокрема під час академічної мобільності, а також в системі неформальної освіти є чіткою та зрозумілою, здобувачі з нею ознайомлені та активно використовують завдяки імплементації елементів неформальної освіти та академічної мобільності в освітній і науковий процес.

Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 3.

Недостатньо структурованою є важлива для вступника інформація щодо потенційних керівників за певними напрямами досліджень, щодо змісту та особливостей очікуваної дослідницької пропозиції, не вистачає прямих посилань на опис наукових пріоритетів, що підтримуються в межах певної ОНП. Рекомендації: Оскільки процес вступу на програми третього рівня вищої освіти не є таким формалізованим, як в бакалаврат та магістратуру, варто представити інформацію для вступників у зручному логічному форматі на основі моделювання його можливих запитів та інтуїтивного шляху пошуку (якщо базовим ресурсом для отримання інформації вступником за третім рівнем є ННЦ НКВК, тоді на сайті приймальної комісії у розділі “Вступ до аспірантури” варто надати пряме помітне посилання на нього; на сайті ННЦ НКВК у розділі “Вступ” доцільно додати інформацію щодо консультацій за різними питаннями, що можуть виникати у вступника щодо наукової складової навчання, вимог до оформлення та змісту дослідницької пропозиції, напрямів наукових досліджень; також в розділі “Вступ” доцільною є інформація щодо контактної особи, відповідальної за вступ саме до аспірантури).

Рівень відповідності Критерію 3.

Рівень В

Обґрунтування рівня відповідності Критерію 3.

Зібрані ЕГ факти, проведений аналіз, узагальнення результатів інтерв'ю підтверджують повну відповідність вимогам критерію 3: правила прийому на навчання за третім освітньо-науковим рівнем є чіткими та зрозумілими, не містять дискримінаційних положень, оприлюднені на офіційному сайті ЗВО; правила прийому враховують особливості ОП, програма фахового вступного випробування дозволяє перевірити визначені компетентності вступника, переглядається щороку та має актуальний список літературних рекомендацій; процедура перезарахування результатів навчання, отриманих в інших ЗВО, зокрема під час академічної мобільності, а також у системі неформальної освіти є чіткою та зрозумілою, здобувачі з нею ознайомлені та активно використовують завдяки імплементації елементів неформальної освіти та академічної мобільності в освітній і науковий процес. Пропозиції ЕГ щодо представлення інформації для вступників не містять негативного контексту, отже ОП відповідає вимогам критерію 3 на рівні В.

Критерій 4. Навчання і викладання за освітньою програмою:

1. Форми та методи навчання і викладання сприяють досягненню заявлених у освітній програмі цілей та програмних результатів навчання, відповідають вимогам студентоцентрованого підходу та принципам академічної свободи.

Викладачі, аспіранти, випускники підтвердили, що методи та форми навчання, які застосовуються в межах ОП відповідають Положенню про організацію освітнього процесу у СумДУ (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=d8ae04b7-0a39-e611-b47a-001a4be6do4a&kind=1>), є достатньо різноманітними, інноваційними та цілком відповідають завданням третього рівня вищої освіти. Викладачі застосовують широкий спектр сучасних інтерактивних форм навчання (<https://pg.cabinet.sumdu.edu.ua/catalog>): проблемні лекції (ОК “Методологія та методи наукових досліджень”), інтерактивні лекції (ОК “Методологія та методи наукових досліджень”), лекція-дискусія (наприклад, ОК “Філософія науки”), розв'язання кейсів (ОК “Англійська мова академічного спрямування”), підготовка карт пам'яті (ОК “Інноваційна педагогічна майстерність”), дослідницька робота з розробки наукової пропозиції для грантової заявки (ОК “Управління науковими проектами”), проектне навчання, підготовка та рецензування наукових статей (ОК “Методика підготовки наукових праць”), обмін думками (think-pair-share) (ОК “Сучасні тренди досліджень в менеджменті”). Інноваційними та продуктивними є методи навчання, які базуються на сучасних технологічних рішеннях: експериментальні дослідження з використанням електроенцефалографії та ай-трекінгу (ОК “Поведінкові моделі прийняття рішень у менеджменті”) та імерсивні технології (“Методологія та методи наукових досліджень”, “Академічна доброчесність та етика академічних взаємовідносин”, <https://www.youtube.com/watch?v=zZPLTgcBB-I>). Аспіранти і випускники під час інтерв'ю відзначили, що кожна дисципліна системно і послідовно готує їх до наукової роботи, передбачає підготовку до написання і безпосереднє написання наукових публікацій, які відповідають вимогам провідних наукометричних баз. В ході інтерв'ю аспіранти підтвердили високий рівень задоволеності та результативність методів навчання та викладання, також про це свідчать результати опитування (https://management.biem.sumdu.edu.ua/docs/phd/polls/onp_management_2022_2023.pdf): 100% аспірантів відповіли, що викладачі використовують сучасні форми та методи навчання та викладання, які відповідають очікуванням і цілям аспірантів. Академічна свобода здобувачів освіти реалізуються через можливості самостійного вибору наукового керівника, теми дисертаційного дослідження, вільного вибору дисциплін (<https://doctorate.sumdu.edu.ua/images/pdf/catalog2022.pdf>, https://doctorate.sumdu.edu.ua/images/pdf/073_new.pdf), напрямів і форм академічної мобільності; аспіранти самостійно формують дослідницькі групи та обирають ідеї для проектних заявок. Наведені факти сприяють досягненню заявлених в ОП цілей і результатів навчання, відповідають вимогам студентоцентрованого підходу.

2. Усім учасникам освітнього процесу своєчасно надається доступна і зрозуміла інформація щодо цілей, змісту та програмних результатів навчання, порядку та критеріїв оцінювання у межах окремих освітніх компонентів (у формі силабуса або в інший подібний спосіб).

Силабуси всіх обов'язкових та вибіркових ОК розміщені на сайті СумДУ та доступні для всіх учасників освітнього процесу (<https://management.biem.sumdu.edu.ua/uk/navchannia/navchalnyi-protses/pidhotovka-doktoriv-filosofii>), що в уніфікованому форматі інформують про спрямування на певні РН та компетентності, критерії оцінювання. На сайті кафедри подано розклад консультацій викладачів та наукових керівників (<https://management.biem.sumdu.edu.ua/docs/phd/edu/2022-23.pdf>) з вказанням аудиторій, а також посиланнями на зустрічі, що забезпечує можливість консультації очно і дистанційно. Позитивною практикою є додавання до робочої програми ОК регламенту дисципліни, в якому вказані основні дані про ОП, викладачів, які ведуть дисципліну, їх контакти, час і місце проведення консультацій з дисципліни, посилання на платформи для проведення онлайн занять, посилання на силабус ОК в каталозі курсів, засоби зворотного зв'язку з групою, а також політика навчальної дисципліни щодо відвідування, оцінювання, дефлайнів, оскарження результатів оцінювання, академічної доброчесності. Важливою персоналізованою інформаційною базою, що забезпечує навчання в СумДУ, є особистий електронний кабінет здобувача освіти, з якого можна отримати доступ до віртуального навчального середовища (використовуються платформи Google Classroom, MIX <https://mix.sumdu.edu.ua>), де подається повна інформація про дисципліни, що зараз вивчаються аспірантами. Відповідний функціонал продемонстрований ЕГ під час демонстрації віддаленого доступу до навчального контенту та інших матеріалів з боку викладача Д. Смоленнікова та аспірантки О. Крамаренко. ЕГ визначає повноту та зручність інформаційного супроводу діяльності аспірантів. Під час інтерв'ю члени ЕГ отримали підтвердження від аспірантів щодо своєчасного та повного інформування про цілі, зміст, ПРН за ОК, а також форми контрольних заходів і критерії оцінювання за всіма ОК. Крім того, учасники фокус-

груп розповіли, що отримують усю необхідну інформацію у повному обсязі на початку вивчення ОК від НПП, які забезпечують викладання. Аспіранти підтвердили наявність і достатність усієї необхідної інформації, яку отримують через сайт кафедри управління імені Олега Балацького (<https://management.biem.sumdu.edu.ua/uk>) та персональне інформування в різних формах.

3. Заклад вищої освіти забезпечує поєднання навчання і досліджень під час реалізації освітньої програми відповідно до рівня вищої освіти, спеціальності та цілей освітньої програми.

Науково-навчальна діяльність здобувачів освіти та діяльність наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених СумДУ регламентується 12 положеннями (<https://normative.sumdu.edu.ua>), які заохочують до наукової діяльності здобувачів освіти. ЕГ має підстави зазначити, що значний науковий потенціал кафедр, що забезпечують реалізацію ОП, створює гарні умови для поєднання навчання та досліджень відповідно до цілей програми, які пов'язані з розвитком дослідницької, аналітичної компетентності студентів. Передумовами для формування навичок дослідника є те, що зміст ОНП передбачає проведення наукових досліджень здобувачів протягом освітнього процесу, зокрема, під час вивчення ОК як циклу загальної (ОК3, ОК5, ОК6), так і професійної підготовки (ОК8), які забезпечують набуття аспірантами відповідних компетентностей дослідницької спрямованості. Під час зустрічі вони відзначили, що значна увага приділяється вивченню процесу рецензування та розгляду статей у журналах, що індексуються у міжнародних наукометричних базах даних Web of Science і Scopus. Університет реалізує міжнародні проєкти, спрямовані на підвищення потенціалу аспірантів для якісних досліджень (https://mev.biem.sumdu.edu.ua/projects/chesko-ukrainskyj-proekt-pidvyshchennia-potentsialu-aspirantiv-dlia-iakisnykh-doslidzhen-v-ukraini-2?fbclid=IwAR2QJVwnrbuc_jki8aeVUhtsuRnMKAqj9AbadjpMXelvGDR58gFnfS-4g40). Аспіранти беруть активну участь у наукових держбюджетних НДР, НДР другої половини дня та інших НДР (https://sumdu.edu.ua/images/content/science/research/2021_Vasylyeva-01-min.pdf, https://sumdu.edu.ua/images/content/science/research/ndr-mon_report/2022_Vasylyeva-02-min.pdf, https://management.biem.sumdu.edu.ua/uk/?option=com_content&view=article&id=689). Здобувачі освіти активно публікуються у вітчизняних і міжнародних виданнях і беруть участь у конференціях (<https://management.biem.sumdu.edu.ua/docs/phd/science/compliance.pdf>). Разом з цим ЕГ зазначає невисоку активність НТСА в контексті формування міждисциплінарного дослідницького середовища та впливу на якість ОП.

4. Педагогічні, науково-педагогічні, наукові працівники (далі – викладачі) оновлюють зміст освіти на основі наукових досягнень і сучасних практик у відповідній галузі.

Викладачі кафедр, що забезпечують реалізацію ОНП “Менеджмент”, мають значний науковий доробок з високим рівнем суспільної затребуваності, наукова школа професора О. Балацького є визнаною в Україні та світі. ЕГ проведено аналіз публікацій викладачів, який демонструє прямий зв'язок результатів наукових досліджень (втілених у наукових публікаціях) та контенту курсів, що викладаються. Результати напрацювань викладачів за ОНП узагальнені у наукових статтях, зокрема тих, що індексуються в Scopus і WoS, монографіях, посібниках, які використовуються для оновлення змісту ОК. За результатами аналізу ОК ОНП як її позитивну особливість можна відзначити акцент на формування вмінь і навичок підготовки якісних наукових праць, які відповідають вимогам для опублікування у журналах чи збірниках матеріалів конференцій, що індексуються у міжнародних наукометричних базах Scopus і Web of Science на базі вивчення сучасних трендів менеджменту та сучасних методів генерації і перевірки наукових ідей. Це забезпечує логічну інтеграцію освітньої складової підготовки докторів філософії з підготовкою висококваліфікованих науковців, здатних самостійно вести науковий пошук, творчо вирішувати прикладні та наукові завдання на міжнародному рівні. Взірцевим є спосіб оновлення змісту освіти на основі лабораторних експериментальних досліджень, які є полем спільного наукового пошуку викладачів, наукових керівників та аспірантів: проведення досліджень у Лабораторії соціально-економічних досліджень СумДУ, <https://lser.fem.sumdu.edu.ua> та Лабораторії ідей <https://management.biem.sumdu.edu.ua/uk/home-uk-ua/idealab>, що функціонують на базі кафедр, а також у Лабораторії поведінкової економіки ННІ БІЕМ. Щорічне оновлення змісту курсів прослідковується в робочих програмах, які переглядаються згідно Методичної інструкції СумДУ про загальні вимоги до структури, змісту та оформлення РП за ОК (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=b8ccf382-adfc-e911-b5f5-001a4be6d04a&kind=1>).

5. Навчання, викладання та наукові дослідження пов'язані з інтернаціоналізацією діяльності закладу вищої освіти.

СумДУ демонструє позитивну динаміку та високі місця за національними і міжнародними рейтингами (<https://cutt.ly/Jwqfs1fj>). Взірцевим є зміст інституційного забезпечення інтернаціоналізації освітньої діяльності, який поєднує продуктивний стимулюючий ефект і відповідне ресурсне забезпечення: Стратегія інтернаціоналізації СумДУ на 2019-2025 роки (<https://cutt.ly/EwqdGGOZ>), накази ректора щодо мотивації організаційної роботи з міжнародної діяльності (<https://cutt.ly/2wqdGCjs>) і Про преміювання за особистий внесок в покращення показників міжнародної діяльності (<https://cutt.ly/Lwqfs3cK>). Результатом є активна міжнародна діяльність кафедри (<https://management.biem.sumdu.edu.ua/uk/mizhnarodna-diialnist>): кафедра організувала інноваційний формат програми міжнародного віртуального професійного розвитку (“віртуальний клас”) для аспірантів і викладачів (<https://cutt.ly/9wqdG7kh>), який надає можливість прослухати навчальні курси від викладачів відомих університетів

світу: Бізнес-школи Монпельє (Франція), Університету Вашингтону (США), Лондонської школи економіки (Великобританія), Університету Бахчешехир (Туреччина), Університету Небраски-Лінкольн (США), Університету Південної Флориди Сарасота-Манаті (США), Університету Пурдью (США). НПП кафедри у 2021 році виграли 2 проекти Жана Моне (<https://cutt.ly/OwqfdwIy>; <https://cutt.ly/SwqfdtBy>). Всі викладачі і наукові керівники (Артюхов А.Є, Замора О.М., Купенко О.В., Рекуненко І.І., Смоленніков Д.О., Ярова А.Г.) володіють іноземною мовою на рівні B2 і вище, активно проходять стажування та підвищення кваліфікації за кордоном, що підтверджено відповідними сертифікатами. На випусковій кафедрі працює іноземний викладач (О. Кужур, <https://management.biem.sumdu.edu.ua/uk/kuzior>), а також долучаються до викладання іноземні лектори П.Чіамбаретто (Бізнес-школа Монпельє, <https://management.biem.sumdu.edu.ua/uk/allcategories-uk-ua/13-novyny/561-finalna-lektsiia-u-hlobalnii-virtualnii-prohrami-profesiinoho-zrostannia>), Д.Шапіро (Лондонська школа економіки, <https://management.biem.sumdu.edu.ua/uk/allcategories-uk-ua/13-novyny/559-seminar-iz-doktorom-dzhudit-shapiro-iz-londonskoi-shkoly-ekonomiky>). Від начальника управління міжнародного співробітництва СумДУ К. Кириченка отримано інформацію, що, реагуючи на поточну ситуацію з воєнними діями в країні та вимушеним виїздом аспірантів та викладачів за кордон, університет організовує міжнародну академічну мобільність в країні їх перебування, використовуючи наявні або створюючи нові партнерські зв'язки, що є взірцевим прикладом гнучкості, підтримки співробітників та підприємницького змісту університетського менеджменту. Міжнародна співпраця викладачів і аспірантів дозволила підготувати спільні міжнародні наукові публікації (<https://cutt.ly/iwqdHhYq>, <https://cutt.ly/bwqdnHxIN>).

Загальний аналіз щодо Критерію 4:

Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 4.

1. Широке використання інтерактивних діяльнісних методів навчання (підготовка та рецензування статті за критеріями високорейтингового наукового видання, створення та подача проектних заявок, дослідницьких пропозицій різних типів), а також таких, що базуються на застосуванні сучасних технологічних рішень: експериментальні дослідження з використанням електроенцефалографії та ай-трекінгу, імерсивні технології, освітній крафтинг. 2. Регламент дисципліни як додаток до робочої програми ОК, в якому зібрана вся необхідна інформація щодо процесу вивчення дисципліни: основні дані про ОП, викладачів, які ведуть дисципліну та їх контакти, час і місце проведення консультацій з дисципліни, посилання на платформи для проведення онлайн занять, посилання на силабус ОК в каталозі курсів, засоби зворотного зв'язку із групою, а також політика навчальної дисципліни щодо відвідування, оцінювання, дефлайнів, оскарження результатів оцінювання, академічної доброчесності. 3. Оновлення змісту освіти на основі лабораторних експериментальних досліджень, які є полем спільного наукового пошуку викладачів, наукових керівників та аспірантів: проведення досліджень в Лабораторії соціально-економічних досліджень СумДУ та Лабораторії ідей, що функціонують на базі кафедри, а також в лабораторії поведінкової економіки ННІ БіЕМ. 4. Високий рівень інтернаціоналізації освітньої та наукової діяльності на рівні університету та випускової кафедри; системне та масове залучення іноземних фахівців до викладання на ОП; організаційна підтримка міжнародної академічної мобільності здобувачів освіти та викладачів, які вимушено залишили країну у зв'язку з війною в країні їх поточного перебування; можливість брати участь всім аспірантам та викладачам у програмі міжнародного віртуального професійного розвитку ("віртуальний клас").

Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 4.

Недостатньо активно в контексті забезпечення якості ОП, формування міждисциплінарного дослідницького середовища, сприяння вирішенню актуальних навчальних та наукових потреб аспірантів є діяльність Наукового товариства студентів (слухачів), аспірантів, докторантів, молодих вчених та інших органів студентського самоврядування. Рекомендація: проведення цілеспрямованої роботи з представниками аспірантської спільноти в напрямі роз'яснення їх прав та ролі у сучасній системі відносин в освітньому середовищі, а також підтримки міждисциплінарної співпраці

Рівень відповідності Критерію 4.

Рівень А

Обґрунтування рівня відповідності Критерію 4.

Відповідність вимогам підкритеріїв 4.1, 4.2, 4.4 і 4.5 є взірцевою; за підкритерієм 4.3 ЕГ фіксує повну відповідність, що є підставою для узагальненого встановлення відповідності за кр.4 на рівні А

Критерій 5. Контрольні заходи, оцінювання здобувачів вищої освіти та академічна доброчесність:

1. Форми контрольних заходів та критерії оцінювання здобувачів вищої освіти є чіткими, зрозумілими, дозволяють встановити досягнення здобувачем вищої освіти результатів навчання для окремого освітнього компонента та/або освітньої програми в цілому, а також оприлюднюються заздалегідь.

Система оцінювання знань здобувачів освіти визначена Положенням про організацію освітнього процесу (п. 7) (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=d8ae04b7-0a39-e611-b47a-001a4be6d04a&kind=1>), конкретна деталізована інформація - в силабусах дисциплін, які розміщені у вільному доступі в Каталозі курсів СумДУ (<https://pg.cabinet.sumdu.edu.ua/catalog>). ЕГ підкреслює чіткість і зрозумілість форм контрольних заходів та критеріїв оцінювання РН. Поєднання формативного та сумативного оцінювання з акцентом на стимулюючий до розвитку вплив саме поточного оцінювання, чітко спрямованого на вимірювання ступеню сформованості фахових та універсальних компетентностей дослідника є взірцевою практикою, вартою поширення. В ході інтерв'ю ЕГ підтверджено широкий арсенал продуктивних для аспірантів форм і методів оцінювання, що базуються на класичних та інноваційних практиках: письмове й усне опитування, тестування, захист наукових проєктів, підготовка та презентація дослідницьких пропозицій, використання кейс-стаді ("Поведінкові моделі прийняття рішень у менеджменті", "Сучасні тренди досліджень в менеджменті"; приклад - "Вплив пандемії COVID-19 на психологічне самопочуття студентів та рівень ефективності освіти", аспірантка В. Васюкова, база кейс-стаді - Zammitti A, Russo A, Ginevra MC, Magnano P. "Imagine Your Career after the COVID-19 Pandemic": An Online Group Career Counseling Training for University Students. Behavioral Sciences. 2023), створення інтелект-карт, запитання зворотнього зв'язку ("Інноваційна педагогічна діяльність"), тренувальні завдання у форматі підготовки та рецензування на основі аналізу наукових статей за IMRaD структурою ("Методика підготовки наукових праць"), метод взаємооцінювання (peer assessment, МВОК "Академічна доброчесність", "Філософія науки"), контроль з використанням елементів гейміфікації ("Дослідницька доброчесність"). Аспіранти підкреслюють користь у контексті відпрацювання дослідницького мислення та викладацьких навичок методів оцінювання, що базуються на пропозиціях удосконалення виконаної роботи, взаємооцінюванні (одна з дисциплін - "Інноваційна педагогічна діяльність"), кейс-стаді та підготовку спільного наукового дослідження ("Методика підготовки наукових праць"). Взірцевим підходом є виконання в межах більшості ОК частини власного дослідження аспіранта та оформлення відповідних наукових результатів у вигляді статті, проєктної заявки, результатів лабораторного експерименту (подача аспіранткою заявки на грант за програмою Жана Моне після дисципліни "Управління науковими проєктами"). Надійним та оперативним є рівень інформування аспірантів щодо результатів оцінювання в особистому кабінеті (<https://cabinet.sumdu.edu.ua/>), що було продемонстровано під час огляду МТБ та інформаційної системи забезпечення освітнього процесу. Взірцевим є інформаційний супровід системи оцінювання (інформаційної системи "Особистий кабінет", розробленої університетом).

2. Форми атестації здобувачів вищої освіти відповідають вимогам стандарту вищої освіти (за наявності).

Відповідно до Стандарту вищої освіти зі спеціальності 073 Менеджмент для третього (освітньо-наукового) рівня (<https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/12/24/073-Menedzhment.Dok.filos.02.06.2022.pdf>) атестація здобувачів освітнього ступеня доктор філософії здійснюється у формі публічного захисту дисертації. Вимоги до дисертації на здобуття ступеня доктора філософії передбачають, що дисертація є самостійним розгорнутим дослідженням, що пропонує розв'язання комплексної проблеми в сфері менеджменту або на її межі з іншими спеціальностями, результати якого становлять оригінальний внесок у теорію менеджменту та оприлюднені у наукових публікаціях в рецензованих наукових виданнях. Дисертація не повинна містити академічного плагіату, фальсифікації, фабрикації. Дисертація має бути розміщена на сайті закладу вищої освіти (наукової установи). Відповідно до освітньо-наукової програми Менеджмент, затвердженої зі змінами рішенням вченої ради СумДУ, протокол від 30.08.2022 р. №1, форми атестації здобувачів вищої освіти відповідають вимогам Стандарту. Крім цього, встановлені обсяги дисертації у розмірах 4-6 друкованих аркуша. Проміжна атестація аспірантів відбувається у форматі обговорення на засіданні кафедри, за якою закріплений науковий керівник здобувача, потім на Вченій раді Інституту. Крім цього, відповідно до Положення про організацію атестації здобувачів вищої освіти ступенів доктора філософії (кандидата наук) та доктора наук в СумДУ (п. 2.5, 3.3-3.5) (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=7a1753ec-e3e3-e711-926d-001a4be6d04a&kind=1&version=1683057300019>) передбачено корисну нетипову практику - проведення засідання апробаційної ради, що функціонує у форматі постійно діючого фахового семінару для апробації та затвердження висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації, а також призначає рецензентів. До складу апробаційної ради входять провідні вчені ННІ БіЕМ зі спеціальності. Випускники та наукові керівники проведення апробаційних рад визначили як перевагу, адже допомагає перевірити свої знання та soft-skills, змістовно та морально підготуватись до захисту дисертації, обмінятися досвідом з іншими професіоналами та представниками наукової спільноти.

3. Визначено чіткі і зрозумілі правила проведення контрольних заходів, що є доступними для усіх учасників освітнього процесу, забезпечують об'єктивність екзаменаторів, зокрема включають процедури запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, визначають порядок оскарження результатів контрольних заходів і їх повторного проходження, та послідовно дотримуються під час реалізації освітньої програми.

Процедура проведення контрольних заходів регулюється Положенням про організацію освітнього процесу в СумДУ (п.7) (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=d8ae04b7-0a39-e611-b47a-001a4be6do4a&kind=1>) та Положенням про організацію освітнього процесу здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=aed8cbf7-2da4-eb11-bab1-d4856459ca35&kind=1&version=1683466042805>), які передбачають проведення поточного й підсумкового контролю. Відповідно до п. 2.4.2 Положення про організацію освітнього процесу здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії, оцінювання результатів навчання здобувачів під час проведення заходів семестрової атестації здійснюється у формі заліку (диференційованого заліку) та (або) семестрового екзамену, які проводяться під час екзаменаційної сесії. Під час проведення підсумкових контрольних заходів використовується, як правило, 100-бальна шкала оцінювання. Дотримання порядку процедури оцінювання було підтверджено гарантом під час організаційної зустрічі, викладачами та аспірантами, гарант також зазначив, що зауважень з боку здобувачів щодо порушення процедури не виникло. Під час фокус-групи було визначено, що після кожного навчального семестру здобувачі проходять опитування через електронний особистий кабінет (<https://cabinet.sumdu.edu.ua/>), де мають можливість оцінити якість викладання дисципліни, зокрема форм оцінювання, висловити пропозиції щодо покращення якості освітньої компоненти навчання. Під час зустрічі з адміністративним персоналом начальником Центру забезпечення якості вищої освіти СумДУ було окреслено, що за результатами опитування аспірантів ідентифікуються основні проблеми з оцінюванням та викладанням, на основі яких викладачам пропонуються курси для підвищення кваліфікації (безкоштовно, з переліку СумДУ). Це є позитивною практикою ЗВО, оскільки якісний моніторинг і вчасне виявлення та вирішення проблеми дозволяє дотримуватися високого рівня забезпечення якості освітнього процесу. В якості основної системи управління навчанням використовується платформа MIX, доступ до якої здійснюється через електронний особистий кабінет, але викладачі не обмежені у виборі освітніх платформ, які використовують під час викладання дисциплін. Зокрема це платформа MIX, Google Classroom, інформаційна платформа e-learning.

4. У закладі вищої освіти визначено чіткі та зрозумілі політика, стандарти і процедури дотримання академічної доброчесності, що послідовно дотримуються всіма учасниками освітнього процесу під час реалізації освітньої програми. Заклад вищої освіти популяризує академічну доброчесність (насамперед через імплементацію цієї політики у внутрішню культуру якості) та використовує відповідні технологічні рішення як інструменти протидії порушенням академічної доброчесності.

Політика дотримання академічної доброчесності регламентується комплексом нормативних документів, серед яких основним є Кодекс академічної доброчесності (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=24c2956b-9c36-e911-9278-001a4be6do4a&kind=1&version=1683274692.6591>) - визначає політику та інституційні підходи. Процедури дотримання АД передбачені Положенням про АД та етику академічних взаємовідносин у СумДУ (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=fe3a1f9e-9c36-e911-9278-001a4be6do4a&kind=1&version=1683274692.6591>), питання дотримання АД визначено також Положенням про організацію освітнього процесу в СумДУ (п. 14) (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=d8ae04b7-0a39-e611-b47a-001a4be6do4a&kind=1>). Крім нормативної бази в ЗВО діє політика популяризації ідеї академічної доброчесності як базової цінності дослідника, кожен аспірант періодично отримує відповідні нагадування через особистий кабінет (на етапі вступу, при ознайомленні з регламентом дисциплін, під час вступних занять, проведення іспитів тощо). Однією з форм популяризації АД є її імплементація в освітній процес через вивчення тем, присвячених АД та навичкам академічного письма в рамках викладання обов'язкових дисциплін: “Методологія наукових досліджень” (тема 10 Наукова етика та дослідницька доброчесність), “Методика підготовки наукових праць” (модуль 1, тема 5 Доброчесність та плагіат у наукових працях, тема 12 Scientific Integrity & Scientific Misconduct: принципи чесних досліджень та класифікація порушень, тема 13 Викривлення рейтингів та маніпулювання наукометричними показниками). Це було підтверджено під час зустрічей із академічним персоналом і здобувачами. ЗВО бере участь у міжнародних проектах за темою доброчесності (Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project, SAIUP), проєкт «Open Practices, Transparency and Integrity for Modern Academia» (OPTIMA, <https://lpnu.ua/optima>)), аспіранти ОП “Менеджмент” є учасниками. Університет виконує проєкт ERASMUS-JMO-2021-HEI-TCH-RSCH-101048055 «AICE - With Academic integrity to EU values: step by step to common Europe» (<https://integrity.sumdu.edu.ua/uk/novyny/48-tizhden-evropejskikh-tsinnostej-akademichnoji-dobrochesnosti.html>), в якому виступає організатором циклу просвітницьких заходів із тематики академічної доброчесності у діяльності закладів освіти на національному і міжнародному рівнях. Алгоритм дій у разі виявлення порушення АД є відомим аспірантам, викладачам, що підтверджено під час зустрічей з академічним персоналом, науковими керівниками, аспірантами, адміністративним персоналом. ЕГ підтверджує політику нульової толерантності до проявів академічного плагіату з боку усіх сторін освітнього процесу, що підтверджено під час зустрічей адміністративним персоналом, керівництвом, академічним персоналом, науковими керівниками та здобувачами.

Загальний аналіз щодо Критерію 5:

Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 5.

1. Поєднання формативного та сумативного оцінювання з акцентом на стимулюючий до розвитку вплив саме поточного оцінювання, чітко спрямованого на вимірювання ступеню сформованості фахових та універсальних компетентностей дослідника є взірцевою практикою, вартою поширення. 2. Взірцевим підходом є оцінювання в межах більшості ОК частини дисертації аспіранта та оформлення наукових результатів у вигляді статті, проєктної

заявки, результатів лабораторного експерименту. 3. Постійно діюча апробаційна рада з числа провідних вчених спеціальності, метою якої є забезпечення якості дисертаційних робіт. 4. Оцінювання є об'єктивним та прозорим, розроблена процедура оскарження результатів через електронний особистий кабінет. За результатами опитування аспірантів ідентифікуються основні проблеми з оцінюванням та викладанням, на основі яких викладачам пропонуються курси для підвищення кваліфікації (безкоштовно, з переліку СумДУ). 5. Взірцевий рівень реалізації політики академічної доброчесності: якісно розроблена нормативна база, імплементація засад академічної доброчесності у внутрішню політику закладу, участь у міжнародних проектах з результатами, що мають потенціал масштабування (розробка й розміщення у вільному доступі МВОК "Академічна доброчесність", підготовка посібника з відкритої науки для магістрантів та аспірантів і розробка методики опитування в рамках проєкту OPTIMA). Унікальною та інноваційною є система популяризації академічної доброчесності, яка спирається на моделювання доброчесної поведінки аспірантів шляхом використання імерсивних технологій, моделювання освітніх сценаріїв, ухвалення рішень у ситуаціях, що провокують порушення АД (ідентифікація "хижацьких" видань, етичні засади використання ChatGPT). Комплекс названих практик забезпечує СумДУ лідерську позицію та вплив на національну політику академічної доброчесності.

Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 5.

Слабких сторін у контексті Критерію 5 не виявлено

Рівень відповідності Критерію 5.

Рівень А

Обґрунтування рівня відповідності Критерію 5.

Зібрані ЕГ факти, проведений аналіз, узагальнення результатів фокус-груп є підставою для такого висновку: ОП Менеджмент має ряд позитивних практик і суттєвих переваг, зокрема варто відмітити використання цифрових ресурсів (а саме інформаційної системи "Особистий кабінет", розробленої університетом) для забезпечення реалізації освітнього процесу. У контексті Критерію 5 варто відмітити наступні елементи функціоналу особистого кабінету: висвітлення інформації щодо дисциплін (силабуси, регламенти, де зазначено критерії та методи оцінювання), розклад занять та сесій, підсумкові оцінки за навчальну дисципліну, опитування здобувачів щодо задоволеності якості викладання дисципліни з можливістю оскарження оцінки та надання пропозицій щодо покращення. Якісний моніторинг задоволеності здобувачів і вчасне виявлення та вирішення проблеми дозволяє дотримуватися високого рівня забезпечення якості освітнього процесу. Інноваційними є застосування різноманітних підходів і методів формативного оцінювання, що визначаються специфікою дисципліни, зацікавлюють здобувачів у подальших наукових дослідженнях і попереджають порушення академічної доброчесності. Однією з позитивних практик є проведення засідань апробаційних рад перед захистом здобувача. Інноваційним є підхід ЗВО до дотримання засад академічної доброчесності на фундаментально іншому рівні, - університет не лише має нульову толерантність до проявів академічної недоброчесності, але й успішно імплементує академічну доброчесність у внутрішню політику освітньої діяльності за допомогою потужної нормативної бази, участі та реалізації міжнародних проєктів на тему доброчесності, популяризації відкритої науки й академічної етики, попереджень проявів недотримання академічної доброчесності шляхом її постійного обговорення під час занять, у позанавчальний час, у науковому середовищі, в рамках неформальної освіти тощо. Крім цього, слабких сторін у контексті Критерію 5 не виявлено, зроблено підсумок про повну відповідність ОП Критерію 5.

Критерій 6. Людські ресурси:

1. Академічна та/або професійна кваліфікація викладачів, задіяних до реалізації освітньої програми, забезпечує досягнення визначених відповідною програмою цілей та програмних результатів навчання.

Комплексний аналіз ЕГ (дані відомостей самооцінювання, профілі викладачів на сайті СумДУ, матеріали інтерв'ю) підтверджує, що кадрове забезпечення програми є взірцевим. До викладання залучені викладачі з високими досягненнями та власною експертизою за профілем дисциплін; наукові публікації, напрями стажування, професійна діяльність прямо відповідають змісту освітніх компонентів. Усі викладачі програми мають наукові ступені і звання (2 доктора наук, 7 кандидатів наук), 8 з 9 викладачів вільно володіють англійською (мають сертифікат про знання англійської на рівні не нижче B2), усі викладачі є активними вченими та інноваційними викладачами, включеними в міжнародний контекст діяльності за профілем дисциплін (А. Ярова - кваліфікація International lector and senior researcher, запрошений дослідник Hochschule der Medien, Stuttgart, Germany, міжнародне наукове стажування «The media and the culture in the European and global context», 2022, Глівіце, Польща, академічна мобільність «Media in a European and Global Context», 2022, Майнц, Німеччина; Л. Теліженко - наукове стажування «Теорія і практика науково-педагогічних підходів в освіті» в Університеті прикладних наук, 2021, ISMA, Рига, Латвія, Ляшенко І. -

мовна школа Великобританії LexicalLab, “Практика розвинутого мовлення”, 2021; І.Рекуненко, Д. Смоленніков - програма Excellence in Teaching & Research, Університет Вашингтона, США, 2021 “European grants and projects: experience of Poland”, 2021) усі викладачі поєднують викладацьку та наукову роботу з практичною фаховою діяльністю, яка прямо пов’язана зі змістом дисциплін, є визнаними експертами національного та міжнародного рівня, мають відповідальну громадянську позицію та суспільний вплив (І. Рекуненко - учасник грантового проекту “Зміцнення громад заради перемоги та відродження України”, USAID, 2022-23; О. Кубатко керівник проекту “Кафедра Жана Моне з економічної політики ЄС та громадянського суспільства”, 2020-23, рецензент видань, що індексуються Scopus та WoS «International Journal of Global Environmental Issues», «International Journal of Global Energy Issues», «Environment, Development and Sustainability», «Energy & Environment», А. Ярова - член Національної спілки журналістів України з 2007 року, медіаексперт Інституту демократії імені Пилипа Орлика; Л. Теліженко - співзасновник Громадської організації «Гуманітарно-правові ініціативи і демократія», Д. Смоленніков - засновник та член правління НУО «Центр освіти впродовж життя», А. Артохов - член Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, Ляшенко І. - член European Association for Language Testing and Assessment, Всеукраїнської асоціації викладачів та дослідників європейської інтеграції).

2. Процедури конкурсного добору викладачів є прозорими і дозволяють забезпечити необхідний рівень їхнього професіоналізму для успішної реалізації освітньої програми.

Процедура конкурсного добору викладачів регламентується “Порядком проведення конкурсного відбору при заміщенні вакантних посад науково-педагогічних та педагогічних працівників СумДУ та укладання з ними трудових договорів” (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=d4b030ae-80a2-e511-8085-001a4be6d04a&kind=1&version=1680846000.0019>), зміст якого містить умови конкурсного добору та вимоги до претендентів, визначені Законом України “Про вищу освіту”, нормативними положеннями МОН України, Ліцензійними умовами провадження освітньої діяльності, а також втілює кадрову політику СумДУ через додаткові очікування щодо показників науково-дослідної та навчально-методичної діяльності викладачів з метою забезпечення найвищого рівня якості освіти та досліджень, виконання амбітної стратегії університету, зокрема програм інтернаціоналізації, зростання обсягів фінансування НДР, реалізації фандрейзингової діяльності, підвищення рейтингових показників тощо, що є доброю практикою, ефективність якої підтверджується фактичним рівнем кадрового забезпечення ОП та суміжних напрямів діяльності. Оголошення про вакансії розміщені у відкритому доступі на сайті університету (<https://sumdu.edu.ua/uk/about-sumdu/public-info/vacancies.html>). В ході аналізу документів та інтерв’ю ЕГ отримала підтвердження щодо ефективності та прозорого характеру процедури добору НПП, яка відповідає відкритій стимулюючій кадровій політиці СумДУ та позитивно сприймається викладачами.

3. Заклад вищої освіти залучає роботодавців до організації та реалізації освітнього процесу.

ЕГ підтверджено високий рівень залученості роботодавців до організації та реалізації освітнього процесу, що є системним процесом та базується, зокрема, на взірцевій практиці формування та підтримки продуктивної діяльності постійно діючої Експертної ради роботодавців, створеної у 2019 році для удосконалення освітніх програм спеціальності “Менеджмент” (<https://management.biem.sumdu.edu.ua/uk/ekspertni-rady-robotodavtsiv>). В ході ряду засідань (протоколи - https://management.biem.sumdu.edu.ua/docs/err/073/2022/2022_Protokol_ERR_073.pdf) систематизовано пропозиції роботодавців щодо розширення тематики досліджень, підготовки аспірантів до використання сучасних інноваційних технологій та інструментів в управлінській діяльності (реалізовано шляхом додавання теми “Кращі практики та здобутки концепції Індустрії 4.0 в сфері менеджменту” в ОК9); обговорено зміст досліджень аспірантів в контексті цінності для бізнесу та практики управлінської діяльності (приклад - розгляд дисертацій Нешевої А. Котенка С., https://management.biem.sumdu.edu.ua/docs/err/073/2021/Protokol_ERR%20073.pdf); обговорення змісту ОК на основі аналізу й рецензування робочих програм. На зустрічі з роботодавцями підтверджено та конкретизовано участь В. Грищенка (Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ), В. Лободіна (директор ТРЦ “Мануфактура”), Я. Богатиренко (заступник директора ФГ “Ферма Еко”) в діяльності ЕРР, розробленні ОНП (Діпра Джжа, В. Грищенко). ЕГ виокремлює комплекс позитивних практик залучення роботодавців і практиків до організації та реалізації освітнього процесу, що є специфічними для програм третього рівня: обговорення та затвердження тем дисертацій за участі роботодавців (протокол засідання кафедри управління за участі заступника Сумського міського голови, к.держ.упр. Мотречко В.В., директора ТОВ “Консалтингова компанія “Бі.Еф.Сі”, к.е.н. Андреева А.В.); рецензування наукових статей аспірантів провідними експертами-вченими - проф. Медані Бхандарі (Університет Акамаї, США), к.е.н., доц. Геєць І.О. (Університет РМІТ, Австралія), д.е.н., проф. Хлобистов Є.В. (НУ «Києво-Могилянська Академія»); використання бази компаній-партнерів для апробації та проведення досліджень - філій кафедри управління ім.О.Балацького, що розміщені на базі Концерну “НІКМАС” та на базі Сумської міської ради, ТОВ “ТЕХНОХІМ”, ТОВ “СУМИ-СЕВ”, ТОВ “СЕНСІ ІНЖИНІРИНГ”. Отже, ННІ БіЕМ і кафедра управління імені О. Балацького мають надійне коло партнерів роботодавців, що є результатом системної управлінської діяльності, додатковими прикладами якої є: на сайті передбачено адресний вхід для партнерів-роботодавців, зокрема потенційних (<https://sumdu.edu.ua/uk/employers.html>), який орієнтує щодо можливих напрямів співпраці, містить необхідні для цього контакти та ознайомчий віртуальний тур по СумДУ; системний контроль з боку внутрішньої системи забезпечення якості (https://biem.sumdu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/05/Rishennia-Rada-z-iakosti_BiEM_21_04.pdf).

4. Заклад вищої освіти залучає до аудиторних занять професіоналів-практиків, експертів галузі, представників роботодавців.

В контексті відповідності вимогам підкритерію ЕГ підкреслює наполегливе прагнення до поєднання академічної та прикладної професійної кваліфікації викладачів у межах кадрової політики СумДУ, що на взірцевому рівні забезпечено в межах ОП “Менеджмент”. Більшість викладачів є досвідченими фахівцями-практиками з цінною професійною експертизою, зокрема міжнародного рівня, за профілем дисциплін, що викладаються: А. Артюхов (<https://dom.biem.sumdu.edu.ua/uk/artiukhov-artem>) є національним експертом, учасником численних міжнародних проєктів з академічної та дослідницької доброчесності; І. Рекуненко (<https://management.biem.sumdu.edu.ua/uk/rekunenکو>) - досвід управлінської діяльності (забезпечено зростання за 2 роки рейтингової позиції кафедри управління з 15 до 8 в рейтингу структурних підрозділів СумДУ), керівництва НДР, зокрема на замовлення бізнесу і громад; О. Замора (https://mev.biem.sumdu.edu.ua/employees_of_nnibt/zamora-oksana-mykhajlivna) - проєктний менеджер, консультант з міжнародного розвитку університетів, тренер. Практика запрошення зовнішніх фахівців з унікальним досвідом та міжнародним визнанням: директор ТОВ «Роад констракшн» Макарюк О. в межах ОК8 презентував трансформацію управлінських практик в ході кар'єри в промисловій компанії (<https://management.biem.sumdu.edu.ua/uk/allcategories-uk-ua/18-phd/687-bilshe-praktychno-orientovanykh-zaniat-dlia-aspirantiv-2>); Давліканова О., доктор філософії, проєктний координатор Представництва Фонду ім. Ф.Еберта в Україні, випускниця ОНП провела семінар з використання проєктного підходу при формуванні стратегічних альянсів та колаборацій (<https://management.biem.sumdu.edu.ua/uk/allcategories-uk-ua/13-novyny/676-on-lain-spilkuвання-aspirantiv-onp-menedzhment-z-proektnym-menedzherom>); організована участь аспірантів в онлайн-дискусії «Створення і підтримка стійкості лідерів в умовах кризи», проведеної професором з організаційної поведінки INSEAD Фітцсімонс Д. та ректором Academy DTEK Заболотною В. (<https://management.biem.sumdu.edu.ua/uk/allcategories-uk-ua/13-novyny/501-onlain-dyskusiia-stvorennia-i-pidtrymka-stiikosti-lideriv-v-umovakh-kryzy>); в контексті формування універсальних навичок дослідника та змісту ОК8 (<https://management.biem.sumdu.edu.ua/uk/allcategories-uk-ua/13-novyny/858-formuvannia-imidzhu-naukovtsia-v-naukovomu-seredovyshchi>) директор Видавництва “Virtus Interpress” Костюк О. презентував складові іміджу сучасного вченого-дослідника та можливості розвитку академічної кар'єри здобувачів. В ході інтерв'ю з аспірантами ЕГ отримала дані щодо високого рівня задоволеності професійним досвідом викладачів СумДУ та запрошених викладачів.

5. Заклад вищої освіти сприяє професійному розвитку викладачів через власні програми або у співпраці з іншими організаціями.

Професійний розвиток викладачів є стратегічним пріоритетом СумДУ, досягненню якого сприяє Центр розвитку кадрового потенціалу (<https://crkp.sumdu.edu.ua/uk/>, Положення про ЦРКП - https://crkp.sumdu.edu.ua/images/poloshennya_pro_CRKP.pdf). Взірцевими рисами системи сприяння професійному розвитку викладачів є такі: 1) визначення та формалізація широкого кола актуальних компетентностей НПП (цифрова, управлінська, комунікаційна, медійна, інклюзивна компетентність) з метою оцінювання фактичного рівня та цільового спрямування програм підвищення кваліфікації; 2) обґрунтований підхід до формування річного плану підвищення кваліфікації (реалізується відділом стратегічного аналізу) на основі узгодження та комплексного аналізу результатів опитувань здобувачів освіти та співробітників університету, пропозицій керівників структурних підрозділів та запитів працівників; 3) постійний моніторинг кваліфікації викладачів та якості організації освітньої діяльності з метою встановлення факту впровадження результатів підвищення кваліфікації; 4) альтернативність джерел фінансування ПК (загальноуніверситетський фонд та субрахунки інститутів, кафедр), що забезпечує управлінську гнучкість, обґрунтованість витрат і стимулюючих рішень, контроль очікуваних результатів; 5) чіткість і прозорість контрольних показників накопичувальної системи обрахунку основних результатів ПК НПП (https://crkp.sumdu.edu.ua/images/Kontrolni_pokasnyku_2023.pdf), які орієнтують працівників щодо пріоритетних для університету видів діяльності в межах професійного зростання та стимулюють до їх вибору через диференційовані вагові коефіцієнти (підвищення кваліфікації або мобільність у рейтингових університетах Європи та світу, рівень розвитку мовної компетентності, ПК на підприємствах реального сектору, приріст індекса Хірша, отримання та комерціалізація охоронних документів тощо). Всі умови для професійного розвитку і відповідного стимулювання охоплюють і аспірантів. В ході інтерв'ю з викладачами, науковими керівниками, аспірантами ЕГ отримала підтвердження щодо високого рівня задоволеності інституційними умовами для розвитку, щирого прагнення викладачів до набуття викладацьких і дослідницьких компетентностей міжнародного рівня (фактами підтвердження є персональні сторінки усіх викладачів та наукових керівників, де є дані щодо неодноразового підвищення кваліфікації в СумДУ) та переконалася, що високі показники кадрового забезпечення є очікуваним результатом багаторічної цілеспрямованої управлінської діяльності.

6. Заклад вищої освіти стимулює розвиток викладацької майстерності.

В СумДУ реалізується багатовекторна система стимулювання розвитку викладацької майстерності, яка базується на усвідомленні вирішального впливу на якість освіти особистості та професіоналізму викладача та охоплює такі напрями. По-перше, внутрішня система забезпечення якості освіти орієнтує викладачів на формальні показники

відповідності академічної та професійної кваліфікації, що є предметом контролю на рівнях освітньої програми, кафедри, інституту. По-друге, комплексною є система економічного стимулювання розвитку викладацької майстерності та наукової результативності, з персональною (НПП) та колективною (кафедри, інститути) орієнтацією, яка регламентується відповідними положеннями: щорічне преміювання - <https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=ba8d3b93-4eb8-e011-9adc-001a4be6d04a&kind=1&version=1683756316.3021>, преміювання за наукові результати - <https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=aa7c2f69-b5e3-eb11-9739-d4856459ca35&kind=1&version=1683756316.3042>, про додаткове преміювання вчених СумДУ за особливі досягнення у науковій роботі та підготовці НПП (https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=0c364e6c-f4aa-e411-9a30-001a4be6d04a&kind=1&version=1683756316.3042). Узагальнена локальна нормативна база щодо стимулювання наукових результатів: <https://biem.sumdu.edu.ua/normatyvni-dokumenty-z-putan-premiiuvannia-sprivrobotnykiv-za-naukovo-hrantovu-robotu>. По-третє, стимулюючий вплив має система рейтингування, яка враховує колективні результати та персональні показники діяльності НПП. По-четверте, система опитувань аспірантів (Положення про організацію оцінювання здобувачами вищої освіти якості освітньої діяльності при вивченні навчальних дисциплін <https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=7c7de133-99aa-e711-8a45-001a4be6d04a&kind=1&version=1683756316.302>) надає матеріал для удосконалення викладання та супроводу аспірантів, що підтверджено в ході зустрічей з викладачами, студентами, випускниками. Шостим напрямом є комплекс конкурсів, що заохочують до зростання майстерності (“Кращі науково-педагогічні працівники СумДУ” <https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=1aa66817-b5d3-e911-9964-001a4be6d04a&kind=1>; “Педагогічні інновації СумДУ” <https://crkp.sumdu.edu.ua/uk/ped-innovations.html>; “Кращі молоді вчені СумДУ” <https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=c64bf6bc-674a-eb11-b61f-d4856459ca35&kind=1>; “Кращий викладач очима студентів” <https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=4692ec7c-34f9-e811-aea8-001a4be6d04a&kind=1>). ЕГ вважає, що в СумДУ створена багатовекторна система стимулювання викладачів, що є взірцевою та вартою наслідування.

Загальний аналіз щодо Критерію 6:

Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 6.

Взірцеві практики, варті поширення, є такими 1. Усі викладачі є активними вченими з власною експертизою та суспільним впливом за профілем дисциплін, мають високий рівень академічної та професійної кваліфікації, достатній для вільного оперування в міжнародному просторі дослідників менеджменту та суміжних сфер 2. Системна діяльність експертної ради роботодавців спеціальності “Менеджмент” (з 2019 року), яка супроводжує усі етапи розвитку програм спеціальності, аналізує пропозиції усіх груп стейкхолдерів та рекомендує варіанти їх втілення у змісті ОП, пропонує тематику дисертацій та оцінює прикладний характер виконаних досліджень 3. Практика залучення до викладання зовнішніх фахівців з унікальним управлінським або дослідницьким досвідом, високим рівнем визнання у професійній або академічній спільноті 4. Створення Центру розвитку кадрового потенціалу, діяльність якого охоплює комплекс функцій стратегічного характеру: обґрунтування пріоритетів кадрової політики; чітка формалізація системи очікуваних параметрів кваліфікації усіх категорій персоналу, планування, стимулювання та контроль досягнення; аналітичний супровід процесу розвитку кадрового потенціалу (моніторинг статистичних та соціологічних даних, а також спостережень, ідентифікація потреб та посттренинговий контроль результатів участі в програмах професійного розвитку); широке та обґрунтоване коло напрямів підвищення кваліфікації в СумДУ, зорієнтоване на поглиблення фаху, а також формування актуальних в стратегічній перспективі груп метакомпетентностей сучасного викладача та дослідника (цифрова, управлінська, комунікаційна, медійна, інклюзивна тощо) 5. Результативна, прозора та комфортна для працівників система матеріального та нематеріального стимулювання, яка охоплює рейтингування за персональними та колективними результатами (освітні програми, кафедри, інститути), конкурентний та стимулюючий принцип формування та використання бюджетів кафедр та інститутів, преміювання за комплексом показників, стимулюючий характер ресурсної підтримки (інформування щодо можливостей професійного зростання, інституційний супровід, фінансування тощо), спрямування активності викладачів шляхом залучення до участі в конкурсах

Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 6.

-

Рівень відповідності Критерію 6.

Рівень А

Обґрунтування рівня відповідності Критерію 6.

Відповідність вимогам підкритеріїв 6.1, 6.3, 6.5, 6.6 є взірцевою; за підкритеріями 6.2 та 6.4 ЕГ фіксує високий рівень повної відповідності, що є підставою для узагальненого встановлення відповідності за кр.6 на рівні А

Критерій 7. Освітнє середовище та матеріальні ресурси:

1. Фінансові та матеріально-технічні ресурси (бібліотека, інша інфраструктура, обладнання тощо), а також навчально-методичне забезпечення освітньої програми забезпечують досягнення визначених освітньою програмою цілей та програмних результатів навчання.

Відповідність на взірцевому рівні. Фінансування СумДУ здійснюється з державного бюджету, власних доходів, коштів спонсорів та благодійників. Крім цього, кафедри мають автономність щодо надання додаткових платних послуг зовнішнім і внутрішнім партнерам, оскільки кожен структурний підрозділ має окремий субрахунок, це дозволяє проводити фінансові операції та вести облік коштів окремо для кожного підрозділу. Діє система рейтингування в сфері розподілу фінансових ресурсів між структурними підрозділами на основі їх ефективності, що є додатковим стимулюванням їх діяльності. Крім фінансування, передбачено преміювання та відзнаки на основі рейтинг у (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=74e5b644-a2b2-e011-856b-001a4be6d04a&kind=1&version=1683574265142>). Матеріально-технічна база, охарактеризована у відомостях СО, продемонстрована у наданих відео-матеріалах (<https://youtu.be/KAYj49zpS70>) і під час онлайн-огляду оцінюється як взірцева та така, що повністю відповідає потребам викладачів, наукових керівників, аспірантів ОП “Менеджмент”. Перевагами є використання лабораторії поведінкової економіки для експериментальних досліджень (продемонстрована під час онлайн-огляду матеріально-технічної бази), лабораторії ідей (<https://management.biem.sumdu.edu.ua/uk/home-uk-ua/idealab>), центру віртуальної та доповненої реальності (<https://ulab.sumdu.edu.ua/uk/>), робота аспірантів полягає у проєктуванні ситуативних задач, сценаріїв для інструментів доповненої реальності). На основі наведених даних ЕГ підкреслює взірцеві умови для формування цифрових компетентностей фахівців-управлінців, що також підтверджується використанням спеціалізованих програмних продуктів (пакет прикладного програмного забезпечення від Microsoft, Adobe, ABBYY, програми для обробки якісних (VosViewer) та кількісних баз даних (Eviews), онлайн-сервіс “Grammarly”). Під час огляду матеріально-технічної бази продемонстровано навчальні та викладацькі аудиторії, комп’ютерні класи, зал засідань вченої ради. Кожна навчальна аудиторія обладнана проєктором або іншим мультимедійним обладнанням для зручного візуального супроводу занять, а також навчальними дошками для паралельного відображення матеріалу. Загальна площа інформаційно-бібліотечного центру - 3500 м.кв., фонд бібліотеки складає понад 3 млн документів, репозитарій бібліотеки СумДУ (<https://essuir.sumdu.edu.ua/?locale=uk>) є лідером серед інституційних репозитаріїв України за кількістю документів, проіндексованих Google Scholar. Всі процеси в бібліотеці автоматизовані, є електронна бібліотечна база (<https://lib.sumdu.edu.ua/library/DocumentSearchForm>), бібліотека надає консультативні, допоміжні послуги, що дозволяє якісно та ефективно використовувати надані ресурси. Взірцевими є креативні простори (коворкінг “Універ City”, Літературна вітальня), де можна проводити зустрічі, тренінги тощо.

2. Заклад вищої освіти забезпечує безоплатний доступ викладачів і здобувачів вищої освіти до відповідної інфраструктури та інформаційних ресурсів, необхідних для навчання, викладацької та/або наукової діяльності в межах освітньої програми.

Аспіранти та науково-педагогічні працівники мають безоплатний доступ до бібліотечних фондів і репозитарію СумДУ, а також інших наукометричних баз і ресурсів (Scopus, SciVal, Web of Science, Research4Life, Coursera, ScienceDirect, Elsevier Health, EBSCO, Grammarly, Springer Nature). В університеті є вільний доступ до Wi-Fi, є Starlink для уникнення перебоїв інтернет-з’єднання. У кожній навчальній аудиторії є ноутбук для викладача, проєктор, навчальна дошка. На кафедрі, що може використовуватися робочим простором не лише для викладачів, а і для аспірантів, кожне робоче місце є просторим, обладнане комп’ютером і необхідним оснащенням для провадження викладацької та наукової діяльності. Витрати на публікацію статей у високорейтингових виданнях відшкодовуються шляхом преміювання викладачів і здобувачів, це регулюється Положенням про додаткове преміювання вчених СумДУ за особливі досягнення у науковій роботі та підготовці науково-педагогічних кадрів (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=0c364e6c-f4aa-e411-9a30-001a4be6d04a&kind=1&version=1683280398978>). Додаткове фінансове стимулювання за досягнення у науковій діяльності є взірцевою практикою університету та прямо впливає на розвиток і реалізацію ОП. СумДУ має 7 фахових наукових видань для реалізації апробації наукової діяльності за ОП Менеджмент. Серед них: Marketing and Management of Innovations (категорія А, <https://armgpublishing.com/journals/mmi/>), Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка (категорія Б, <https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/uk/>), міжнародний науковий журнал “Механізм регулювання економіки” (категорія Б, <http://www.mer-journal.sumy.ua/index.php/journal/index>), Business Ethics and Leadership (категорія Б, <https://armgpublishing.com/journals/bel/#aims-and-scope>), Financial Markets, Institutions and Risks (категорія Б, <https://armgpublishing.com/journals/fmir/>), Health Economics and Management Review (категорія Б, <https://armgpublishing.com/ua/uajournals/uahem/#aims-and-scope>), SocioEconomic Challenges (категорія Б, <https://armgpublishing.com/journals/sec/>). На базі кафедри управління ім. Олега Балацького організовується дві конференції для апробації результатів досліджень здобувачів (Міжнародна інтернет конференція “Сучасний менеджмент і економічний розвиток”, Міжнародна наукова конференція “Управлінські парадигми сталого розвитку та інклюзивного економічного зростання”, безкоштовна участь аспірантів). Крім цього, задоволеність наявною інфраструктурою та інформаційними ресурсами перевіряється шляхом опитування здобувачів.

За результатами опитування 2022 року

(https://management.biem.sumdu.edu.ua/docs/phd/polls/onp_management_2022_2023.pdf) потребу в обладнанні мали 70% респондентів, серед них усіх повністю задовольняє доступ і можливості використання лабораторного, клінічного, студійного або іншого фізичного обладнання. ЕГ робить висновок про візрцевий рівень відповідності освітньої діяльності в межах ОП вимогам підкритерію.

3. Освітнє середовище є безпечним для життя та здоров'я здобувачів вищої освіти, що навчаються за освітньою програмою, та дозволяє задовольнити їхні потреби та інтереси.

Через систему "Особистий кабінет" регулярно проводяться опитування здобувачів щодо задоволеності їх потреб та інтересів. Відповідно до опитування у грудні 2022 року (https://management.biem.sumdu.edu.ua/docs/phd/polls/onp_management_2022_2023.pdf), здобувачі задоволені існуючими можливостями отримання консультацій з навчальних питань (100% респондентів відповіли "Так") та змістом освітньо-наукової програми відповідно до їх наукових інтересів, що забезпечує повноцінну підготовку до дослідницької діяльності (80% респондентів відповіли "Так", 20% - "Переважно так"). В одному з корпусів облаштовано укриття, яке було продемонстровано під час онлайн-огляду матеріально-технічної бази. Укриття є сертифікованим ДСНС і повністю обладнаним для проведення занять у разі настання повітряної тривоги (укриття зональне та мультифункціональне: обладнано ряд приміщень для проведення навчальних занять, лекцій, засідань, є мультимедійне обладнання, аудіосистеми, Wi-Fi-покриття, саме тут щотижня проводяться засідання ректора). Під час воєнного стану органами студентського самоврядування було організовано пункт незламності (підтверджено під час зустрічі з представниками студентського самоврядування), обладнаний необхідним спорядженням та з доступом до інтернету, що дало змогу продовжувати навчальний процес за умов відключень електропостачання. Для підтримки психічного здоров'я працює психологічна служба (<https://sumdu.edu.ua/uk/kampus-life/social-face/psychological-help-emergencies.html>), яка проводить консультації, тренінги, діагностику. Можна отримати безкоштовні консультації, звернувшись за телефоном або на е-пошту, чим користувалися здобувачі за ОП, що було підтверджено представником психологічної служби під час зустрічі з допоміжними структурними підрозділами. Є також наукове об'єднання "Психологічний простір", до якого може долучитися здобувач будь-якої спеціальності та рівня освіти за потреби. Психологічна служба проводить відкриті майстер-класи, зокрема до Всеукраїнського дня психолога було проведено 8 майстер-класів на різноманітні тематики щодо психологічної підтримки здобувачів (<https://ppst.sumdu.edu.ua/uk/novyny/934-do-vseukrainskoho-dnia-psykhologa-na-kafedri-ppst-vidbulysia-vidkryti-psykhologichni-maister-klassy>). Регулярно організовуються різноманітні події з метою популяризації та сприяння розвитку здорового способу життя, як серед здобувачів, так і серед працівників СумДУ. Організовано курси із домедичної підготовки, мінної безпеки для викладачів у рамках курсів підвищення кваліфікації та для всіх бажаючих, включаючи здобувачів.

4. Заклад вищої освіти забезпечує освітню, організаційну, інформаційну, консультативну та соціальну підтримку здобувачів вищої освіти, що навчаються за освітньою програмою.

ЗВО, кафедра, викладачі та наукові керівники на візрцевому рівні забезпечують всі види підтримки здобувачів. Забезпечення інформаційної підтримки здобувачів ОП полягає у створенні відкритого безперешкодного середовища з метою підтримки навчання, викладання та проведення досліджень учасниками освітнього процесу. Інформаційне забезпечення реалізації ОП виконується шляхом просування якісних інформаційних ресурсів та інноваційних послуг, надання доступу до відкритих і передплатених баз даних, електронних ресурсів власного виробництва (АСУ «Університет», зокрема електронні особисті кабінети), веб-контенту підтримки учасників освітнього процесу з дисциплін та напрямів наукових досліджень. Крім інформування учасників освітнього процесу через електронний особистий кабінет (<https://cabinet.sumdu.edu.ua/>), всі працівники та здобувачі університету мають корпоративні пошти на платформі Google Workspace, на які отримують інформаційну розсилку від допоміжних структурних підрозділів (бібліотека, управління міжнародного співробітництва) про наявні проекти, можливості академічної мобільності та участі в наукових заходах, інформацію про грантові програми та конкурси, що було підтверджено під час зустрічей з академічним персоналом, здобувачами та допоміжними структурними підрозділами. Викладачі та аспіранти підтвердили, що активно користуються цим джерелом інформування, часто знаходять для себе проекти, в яких у подальшому беруть участь. Консультативна підтримка здійснюється за рахунок регулярної комунікації зі здобувачем як через наукового керівника, так і через викладачів, менеджмент Інституту. На сайтах кафедр, що долучені до реалізації ОП, є графіки онлайн-консультацій викладачів, згідно яких можна отримати консультативну допомогу від окремого викладача (напр., графік консультацій викладачів кафедри управління ім. Олега Балацького <https://cutt.ly/y6bGtpO>; варто зауважити, що доцільно додати активні посилання на зустріч, щоб полегшити доступ до консультації). В рамках реалізованого проекту "Рівні можливості для здобуття професії молодими матерями-студентками у вищих навчальних закладах", фінансованого Європейським Союзом, створено Центр підтримки сім'ї «Студентський лелека» (<https://leleka.sumdu.edu.ua/uk/>), де здобувачі та викладачі можуть залишати своїх дітей на період навчання та/або викладання, поєднуючи материнство з роботою й здобуттям вищої освіти. Проект реалізовано в 2013-2015 роках, але він успішно функціонує й досі, що є актуальним в умовах воєнного стану. Наявність даного центру є суттєвою перевагою ЗВО. Також усім учасникам освітнього процесу надається доступ до спортивної бази, оздоровчої бази, на базі університету діє 36 пунктів харчування з доступними цінами. Додатково центром забезпечується соціальна підтримка у формі консультацій, психологічних тренінгів тощо.

5. Заклад вищої освіти створює достатні умови для реалізації права на освіту особами з особливими освітніми потребами, що навчаються за освітньою програмою.

Умови для реалізації права на освіту особами з особливими освітніми потребами регламентує Положення про організацію інклюзивного навчання здобувачів вищої освіти в Сумському державному університеті (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=c085eb61-8b04-ea11-8c46-001a4be6d04a&kind=1&version=1683831765949>), а також Положенням про порядок навчання здобувачів вищої освіти за індивідуальним графіком у Сумському державному університеті (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=56638150-7801-ea11-b7f1-001a4be6d04a&kind=1&version=1683832058339>). Особи з особливими освітніми потребами мають можливість навчатися за індивідуальним графіком, в інклюзивних групах, з елементами дистанційного навчання. Здобувачам з особливими освітніми потребами надається навчально-організаційний, психологічно-педагогічний та соціальний супровід. На сайті ЗВО у вільному доступі розміщена інформація щодо створення умов для навчання осіб з особливими освітніми потребами (<https://sumdu.edu.ua/uk/about-sumdu/public-info/special-educational-needs.html>). Представлені під час онлайн-огляду матеріально-технічної бази навчальні та викладацькі аудиторії, знаходяться на першому поверсі, є облаштовані пандуси, в окремих корпусах є ліфти (<https://youtu.be/cokVxgTixso>). Університет активно розвиває волонтерський рух, до якого може долучитися кожен здобувач. Пріоритетними напрямками їх роботи є здійснення соціального менеджменту щодо організації діяльності, спрямованої на соціальну підтримку студентів, інформаційне забезпечення, сприяння розвитку та підтримку волонтерського руху в університеті. Одна зі сфер діяльності волонтерів СумДУ - допомога особам з особливими освітніми потребами, в першу чергу, інформаційна (<https://socstor.sumdu.edu.ua/social>). Створені усі умови для доступу здобувачів з особливими освітніми потребами до бібліотечного фонду СумДУ, що було наголошено під час огляду центральної бібліотеки заступником директора бібліотеки. Запроваджена система Соціальний предметний бібліотекар ("Бібліотека без бар'єрів", <https://library.sumdu.edu.ua/uk/servisy-ta-posluhy/korystuvachu/biblioteka-bez-barieriv.html>), є філії бібліотеки з пандусами та ліфтами, також є перехід із головного корпусу СумДУ (де є пандус і ліфт) до центрального корпусу бібліотеки. Для отримання послуг бібліотеки СумДУ здобувач може заповнити заявку на обслуговування онлайн на сайті бібліотеки (<https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSeememgrai4MKrPKbtd6Ro8HjJwF5AEOWYPgLIg2KuKB7Xoow/viewform>). Зроблено висновок про створення всіх умов для здобувачів з особливими освітніми потребами, відповідність підкритерію взірцева.

6. Існує чітка і зрозуміла політика і процедури вирішення конфліктних ситуацій (зокрема пов'язаних з сексуальними домаганнями, дискримінацією та/або корупцією тощо), яка є доступною для усіх учасників освітнього процесу та послідовно дотримується під час реалізації освітньої програми.

У СумДУ діє система цінностей та принципів, що визначають основні орієнтири та правила поведінки усіх учасників освітнього процесу відповідно до Кодексу корпоративної культури (<https://normative.sumdu.edu.ua/index.php?task=getfile&tmpl=component&id=cc831d09-e877-e111-97d8-001a4be6d04a&kind=1>), Кодексу академічної доброчесності (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=24c2956b-9c36-e911-9278-001a4be6d04a&kind=1&version=1683274692.6591>), Положення про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин у СумДУ (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=fe3a1f9e-9c36-e911-9278-001a4be6d04a&kind=1&version=1683274692.6591>) та наказом ректора «Про запобігання корупції» (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=8c1ab3be-fc59-e911-9c29-001a4be6d04a&kind=1>). Також для запобігання та протидії булінгу сформовано Положення про запобігання та протидію булінгу (цькуванню) (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=3e41e018-f945-ec11-8d54-d4856459ca35&kind=1&version=1683839906694>). Під час зустрічі з представниками студентського самоврядування було виявлено, що в цілому про процедуру вирішення конфліктних ситуацій здобувачі інформовані, але до органів студентського самоврядування вони не звертаються, натомість вирішують можливі конфлікти самостійно. Крім цього, в університеті функціонують Комісія з етики та управління конфліктами (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=560c216a-2d7b-ea11-9800-d4856459ca35&kind=1>) та Гендерний ресурсний центр (<https://gendercenter.sumdu.edu.ua/index.php/pro-nas>). Під час аналізу та зустрічей наявності конфліктних ситуацій за ОП не виявлено.

Загальний аналіз щодо Критерію 7:

Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 7.

1. Університет має достатні фінансові ресурси для забезпечення високої якості освітньої діяльності, що забезпечується взірцевим рівнем дотримання підприємницького та конкурентного характеру внутрішнього менеджменту, який регулює процеси формування та розподілу фінансових ресурсів структурних підрозділів, кожен з яких має окремий субрахунок, що акумулює кошти для розвитку (обсяг залежить від ефективності усіх напрямів діяльності, методика формування прозора) 2. Безоплатний доступ здобувачів до міжнародних наукометричних баз (Scopus, SciVal, Web of Science, Springer Nature), потужний бібліотечний фонд та наявні можливості для реалізації наукової діяльності (зокрема, 7 фахових наукових видань, серед яких 1 - категорії А, 2 наукові конференції на базі кафедри управління імені О. Балацького) 3. Всебічна ефективна підтримка здобувачів упродовж усього періоду навчання. Взірцевий рівень багатоканальної інформаційної підтримки за допомогою діджитал-інструментів

(Електронний особистий кабінет та ін.), персональні розсилки на корпоративну пошту. Усі працівники та здобувачі освіти мають можливість звернутися до психологічного центру для індивідуальних консультацій. Високий рівень соціальної підтримки (Центр підтримки сім'ї «Студентський лелека», в якому можна залишити дитину з вихователями на час перебування в СумДУ, отримати психологічну, педагогічну, консультативну допомогу), організаційна підтримка колег, які перебувають за кордоном тощо. 4. Взірцевий рівень дотримання безпеки здобувачів в умовах воєнного стану: у навчальному корпусі є оснащене та сертифіковане ДСНС укриття з аудиторіями для проведення занять, кабінетами для роботи персоналу, засідань тощо; на базі бібліотеки функціонує пункт незламності, у випадку відключень світла є starlink для безперебійного доступу до інтернету; вбудована система сповіщень про повітряну тривогу, що попереджає всіх учасників освітнього процесу щодо небезпеки; регулярними є тематичні тренінги та курси з домедичної підготовки, мінної безпеки та ін. 5. Взірцевий рівень підтримки дистанційного навчального процесу на основі потужної інформаційної системи, яка забезпечує зручне зберігання навчального контенту, комунікацію та адміністрування, система постійно вдосконалюється та дозволяє без втрати якості досягати цілей ОП "Менеджмент". 6. Створено достатні умови для реалізації права на освіту особами з особливими освітніми потребами. Позитивною практикою є наявність нормативної бази для регламентації питання інклюзивного навчання, а також соціальна спрямованість ЗВО, що була неодноразово підтверджена під час зустрічей. Суттєвою перевагою є послуга "Бібліотека без бар'єрів", за допомогою якої здобувач може безперешкодно користуватися бібліотечним фондом для навчання та досліджень.

Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 7.

Слабких сторін не виявлено

Рівень відповідності Критерію 7.

Рівень А

Обґрунтування рівня відповідності Критерію 7.

Відповідність вимогам підкритеріїв 7.1-7.5 є взірцевою; за підкритерієм 7.6 ЕГ фіксує високий рівень повної відповідності, що є підставою для узагальненого встановлення відповідності за Критерієм 7 на рівні А

Критерій 8. Внутрішнє забезпечення якості освітньої програми:

1. Заклад вищої освіти послідовно дотримується визначених ним процедур розроблення, затвердження, моніторингу та періодичного перегляду освітньої програми.

У СумДУ діє чітка система розроблення, затвердження, моніторингу та періодичного перегляду ОП, яка прописана у: 1) Положенні про освітні програми вищої освіти СумДУ (<https://cutt.ly/6wqdJkN3>); 2) Наказі Щодо оприлюднення освітніх програм, їх освітніх компонентів та інформації про дотримання Ліцензійних вимог (<https://cutt.ly/vwqdJtnM>); 3) методичній інструкції "Загальні вимоги до структури, змісту та оформлення освітніх програм" (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=183acb93-f8a8-e711-a909-001a4be6d04a&kind=1&version=1683749408.929>); 4) Положенні про організацію оцінювання здобувачами вищої освіти якості освітніх програм, що реалізуються у СумДУ (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=1061fffc-dc6b-ed11-9dae-d4856459ca35&kind=1&version=1683749408.9279>).

Оригінальною практикою в СумДУ є рейтингування освітніх програм на базі оцінок здобувачів вищої освіти згідно методики згаданого Положення про організацію оцінювання здобувачами вищої освіти якості освітніх програм, що реалізуються у СумДУ. В ході роботи ЕГ встановлено, що процедури перегляду освітніх програм, змісту окремих освітніх компонентів відповідають визначеній політиці університету в цих питаннях. На сайті кафедри представлені версії ОНП за кожен рік (<https://management.biem.sumdu.edu.ua/uk/navchannia/navchalnyi-protses/pidhotovka-doktoriv-filosofii>). Зокрема в ОНП 2022 року вступу внесено зміни, які приводять його у відповідність до прийнятого відповідного стандарту вищої освіти (у частині об'єкту вивчення, цілей навчання ОНП, програмних компетентностей і результатів навчання, узгоджено тематики наукових досліджень аспірантів відповідно до об'єкту вивчення. Відповідно до вимог п. 6 Постанови КМУ від 12.01.2022 р. № 44 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2022-%D0%BF#Text> визначено обсяг основного тексту дисертації (4-6 друк. арк.). Підтверджено постійний зворотний зв'язок з аспірантами, випускниками та роботодавцями, а також моніторинг тенденцій розвитку галузі та потреб суспільства як на регіональному, так і на національному рівні. З метою забезпечення якості професійної підготовки випускників у 2019 році створено Експертну раду роботодавців зі спеціальності 073 Менеджмент (<https://cutt.ly/RwqdZuaw>; <https://management.biem.sumdu.edu.ua/uk/ekspertni-rady-robotodavtsiv>). На фокус-групі підтверджено, що за рекомендацією представника роботодавців В. Лободіна враховано в тематиці наукових досліджень аспірантів особливості управління організаціями в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови. Пропозиції зовнішніх та внутрішніх стейкхолдерів обговорювались на рівнях проектної групи, Ради із забезпечення

якості освітньої діяльності та якості вищої освіти Навчально-наукового центру підготовки кадрів вищої кваліфікації, Ради із забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти СумДУ, Вченій раді СумДУ.

2. Здобувачі вищої освіти безпосередньо та через органи студентського самоврядування залучені до процесу періодичного перегляду освітньої програми та інших процедур забезпечення її якості як партнери. Позиція здобувачів вищої освіти береться до уваги під час перегляду освітньої програми.

Аспіранти мають всі умови для гарантованого врахування та забезпечення своїх потреб і інтересів під час перегляду ОП та оцінювання її якості: 1) аспіранти є членами Вченої ради університету та Ради забезпечення якості вищої освіти, які затверджують ОП; 2) входять до складу проєктної групи; 3) беруть участь в опитуваннях щодо якості організації освітньої діяльності при вивченні навчальних дисциплін (<https://sumdu.edu.ua/uk/about-sumdu/quality-education/polls-competitors.html>) та безпосередньо якості аналізованої ОП (<https://management.biem.sumdu.edu.ua/uk/navchannia/navchalnyi-protses/pidhotovka-doktoriv-filosofii>). За результатами оцінювання навчальних дисциплін, у т.ч. аспірантами, проводиться щорічний конкурс "Кращий викладач очима студентів" <https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=4692ec7c-34f9-e811-aea8-001a4be6d04a&kind=1>. За результатами опитування передбачено встановлення премій для викладачів, які за оцінками студентів продемонстрували високий рівень якості організації освітньої діяльності. Приклади врахування потреб студентів при перегляді ОНП, зокрема щодо введення нових дисциплін, наведені в описі підкритерію 1.2. ЕГ як позитивну практику відзначає функціонування у СумДУ Студентської агенції співдії якості освіти, головна мета діяльності якої – участь в організації та проведенні оцінювання якості вищої освіти в СумДУ, інформування здобувачів вищої освіти про необхідність участі в анкетуванні та поширення основних засад академічної доброчесності серед студентства (<https://sumdu.edu.ua/uk/about-sumdu/quality-education/quality-office.html>). Під час фокус-групи начальник Центру забезпечення якості вищої освіти університету О. Люта відзначила значне зростання відсотку здобувачів освіти, що проходять опитування, після того, як до розробки анкет і просування ідеї необхідності заповнення анкети здобувачами долучилися самі здобувачі освіти.

3. Роботодавці безпосередньо та/або через свої об'єднання залучені до процесу періодичного перегляду освітньої програми та інших процедур забезпечення її якості як партнери.

На основі вивчення документації та інтерв'ю з роботодавцями ЕГ дійшла до висновку, що в університеті створено всі необхідні умови для партнерської участі роботодавців у визначенні змісту ОП та організації освітньої діяльності. Зокрема п. 2.6 Положення про освітні програми вищої освіти СумДУ <https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=00e9ba12-a107-ea11-9ad5-001a4be6d04a&kind=1> передбачено широке залучення внутрішніх і зовнішніх стейкгоल्дерів до розроблення освітніх програм, їх моніторингу та періодичного перегляду. Приклади врахування потреб роботодавців є, вони стосуються введення нових дисциплін (наведені в описі підкритерію 8.1). Як вже було зазначено, у СумДУ створено Експертну раду роботодавців зі спеціальності 073 Менеджмент (<https://cutt.ly/RwqdZuaw>, <https://management.biem.sumdu.edu.ua/uk/ekspertni-rady-robotodavtsiv>). Кафедра управління імені О. Балацького співпрацює з Експертною радою роботодавців на постійній основі, залучаючи її представників не лише до процедур розроблення, затвердження, моніторингу та періодичного перегляду ОНП (<https://management.biem.sumdu.edu.ua/uk/navchannia/navchalnyi-protses/pidhotovka-doktoriv-filosofii>), але і до затвердження кожної робочої програми навчальної дисципліни (https://drive.google.com/file/d/1VbzuQKb2PRHcgPor9-toMZe8_MH6jPV-/view?usp=share_link). Роботодавці також можуть подати свої пропозиції до проєктів ОП через спеціальну онлайн-форму (<https://job.sumdu.edu.ua/discussion-educational-programs>). Додатково ОП проходять рецензування представниками ринку праці (рецензія О. Маслак, Сумська облдержадміністрація, <https://cutt.ly/nwqdVunu>). ЕГ під час інтерв'ювання роботодавців було встановлено, що роботодавці дійсно залучені до процесу періодичного перегляду ОНП та процедур внутрішнього забезпечення якості ОНП як партнери.

4. Існує практика збирання, аналізу та врахування інформації щодо кар'єрного шляху випускників освітньої програми.

Основну роботу по збиранню, аналізуванню та врахуванню інформації щодо кар'єрного шляху випускників ОП здійснює випускова кафедра (здійснює аналіз основних траєкторій працевлаштування випускників <https://management.biem.sumdu.edu.ua/uk/navchannia/navchalno-metodychni-materialy/praktyka-ta-pratsevlashtuvannia> для визначення необхідних компетентностей і результатів навчання для успішного працевлаштування за фахом на базі систематизованого збору інформації про випускників ОП через спеціальну онлайн-форму <https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScDoNKvVzTo5oP2FU1gdtb6YJr8gXlRRrK4iq9znKcGEb3CoQ/viewform>) і Навчальний відділ практики та інтеграційних зв'язків із замовниками кадрів (<https://job.sumdu.edu.ua/pracevlashtuvannya-praktika?position=9>), який сприяє працевлаштуванню випускників СумДУ. Відомі випускники Навчально-наукового інституту бізнесу, економіки та менеджменту представлені на сайті інституту <https://biem.sumdu.edu.ua/vidomi-vypusknyky>. Організуюються зустрічі аспірантів з випускниками (<https://management.biem.sumdu.edu.ua/uk/allcategories-uk-ua/13-novyny/676-on-lain-spilkuvannia-aspirativ-onp-menedzhment-z-proektnym-menedzherom>), на яких випускники ОНП розповідають про практичне застосування

отриманих на програмі знань під час свого кар'єрного шляху. Випускники ОП підтверджують комплексність, актуальність програми, високу якість підготовки та своє залучення до обговорення програм шляхом опитування

<https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSe4u6VjzDJNau3guqIUK74mTkRIhdLr7xPh9emBf1FUO5L9uQ/viewform>

5. Система забезпечення якості закладу вищої освіти забезпечує вчасне реагування на виявлені недоліки в освітній програмі та/або освітній діяльності з реалізації освітньої програми.

У СумДУ побудована комплексна, всеохоплююча, п'ятирівнева система забезпечення якості (<https://sumdu.edu.ua/images/content/general/accreditation/structure.pdf>), що забезпечує системний вплив на освітню діяльність та якість освітніх програм. Базовим документом є "Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти СумДУ" (<https://normative.sumdu.edu.ua/index.php?task=getfile&tmpl=component&id=8aee6554-1539-e611-b47a-001a4be6d04a&kind=1>), що характеризується внутрішньою узгодженістю та сучасним змістом. Ефективній внутрішній координації діяльності із забезпечення якості сприяє Центр забезпечення якості вищої освіти (<https://sumdu.edu.ua/uk/about-sumdu/quality-education/quality-office.html>), функцією якого є забезпечення адміністративного керівництва та підтримка забезпечення якості вищої освіти на всіх рівнях СумДУ. Організаційна структура Центру включає Бюро моніторингу вищої освіти (відповідає за організацію та проведення опитувань стейкгольдерів), Лабораторію виміру якості вищої освіти (забезпечує розробку структури та змісту інструментарію моніторингових досліджень) та Студентську агенцію співдії якості освіти (допомагає в адаптації анкет до специфіки цільової аудиторії та просуванні ідеї участі в опитуваннях серед здобувачів). За результатами аналізу опитувань аспірантів і в ході інтерв'ю підтверджено, що з метою реагування на зауваження частини аспірантів щодо пошуку викладача для отримання консультацій в опитуванні 2018/2019 н.р. (https://sumdu.edu.ua/images/content/general/gen-info/council-quality/pol-results_2018-2019_III.pdf) було проведено інформування аспірантів, що графік консультацій викладачів можна знайти на сайті кафедри управління імені Олега Балацького (<https://management.biem.sumdu.edu.ua/docs/phd/edu/2022-23.pdf>). За результатами опитування у 2019/2020 н.р. (https://sumdu.edu.ua/images/content/general/gen-info/council-quality/pol-results_2019-2020_III.pdf) кількість осіб, які мали проблеми з консультуванням, зменшилася з 8,5% до 6,8%. ЕГ високо оцінює сформовану систему управління якістю СумДУ, як позитивну рису відзначає її постійний розвиток і комплексність.

6. Результати зовнішнього забезпечення якості вищої освіти (зокрема, зауваження та пропозиції, сформульовані під час попередніх акредитацій), беруться до уваги під час перегляду освітньої програми.

Взірцевим є широкий фокус та системне відстеження зовнішнього оцінювання, яке охоплює не тільки результати акредитаційної експертизи, а також відгуки зовнішніх стейкгольдерів, динаміку комплексу рейтингових показників СумДУ, даних щодо затребуваності усіх послуг університету, що інституційно забезпечується відділом бенчмаркінгу та статистики (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=6a50a12f-1d37-ec11-8e74-d4856459ca35&kind=1>), що є інноваційною практикою для українських ЗВО. ЕГ має всі підстави зазначити, що в СумДУ налагоджена системна діяльність і передбачені процедури регулярного моніторингу та оновлення ОНП за результатами зовнішньої експертизи до початку нового навчального року (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=183acb93-f8a8-e711-a909-001a4be6d04a&kind=1&version=1683408711.1632>). Це реалізується шляхом ведення систематизованого архіву результатів акредитаційної експертизи ОП, проведених у СумДУ (<https://sumdu.edu.ua/uk/about-sumdu/public-info/licensing-accreditation/33-accreditation-ssu.html>) та звітів Центру забезпечення якості вищої освіти (https://drive.google.com/file/d/1yIgwA6RQeGWCY-1sHNEl5IALEpgo9ssi/view?usp=share_link), які містять рекомендації щодо внесення змін до ОП за результатами акредитацій та опитувань стейкгольдерів. Всі пропозиції класифікуються за змістом, аналізуються з метою визначення доцільності та способу врахування, що супроводжується відповідними рішеннями: удосконалення локальних документів, оновлення переліків показників колективного та персонального рейтингування, додаткове вивчення причин виявлених відхилень.

7. В академічній спільноті закладу вищої освіти сформована культура якості, яка сприяє постійному розвитку освітньої програми та освітньої діяльності за цією програмою.

На основі власних спостережень за результатами спілкування в ході інтерв'ю ЕГ має підстави зазначити високий рівень сформованості культури якості, що проявляється в розумінні кожним працівником загальноуніверситетської політики та її пріоритетів, а також свого місця в її забезпеченні; у свідомому лояльному ставленні до внутрішніх процедур забезпечення якості, що базується на поєднанні стимулюючого впливу та ресурсного забезпечення (відповідне навчання, обґрунтоване прозоре стимулювання, чітке фокусування щодо пріоритетних напрямів діяльності, підтримка ініціативності, якісний адміністративний, інформаційний, організаційний супровід тощо); в ініціативних рішеннях, спрямованих на якість на кожному рівні її забезпечення. Орієнтація усіх працівників на якість як мету і цінність, на думку ЕГ, є наслідком ефективного інституційного забезпечення внутрішньої системи управління якістю, яке є логічно побудованим і продовжує динамічно розвиватися (<https://sumdu.edu.ua/uk/about-sumdu/quality-education.html>, <https://sumdu.edu.ua/images/content/general/accreditation/structure.pdf>), що сприяє

розвитку освітньої програми та освітньої діяльності. Спілкування з керівництвом університету, керівниками загальноуніверситетських структур, що забезпечують підтримку системи та культури якості при підготовці докторів філософії, продемонструвало чітке визначення місця певної структури (О. Люта, Н. Світайло, О. Дейнека, Д. Циганюк, А. Бойко, А. Славко, А. Артюхов). ЕГ відчула, що працівники усіх рівнів (з якими відбулося спілкування) є усвідомленими носіями та активними популяризаторами політики й культури якості. Важливою відмінною рисою СумДУ є існування власного корпоративного бачення критеріїв якості, яке є ширшим, ніж формалізовані критерії Національного агентства або інших суб'єктів зовнішнього оцінювання; йдеться про комплексне врахування поточних та перспективних очікувань ринку, орієнтацію на міжнародні стандарти наукової діяльності та встановлення внутрішніх пріоритетів щодо інструментів забезпечення, що в сукупності формує досвід, вартий вивчення та наслідування.

Загальний аналіз щодо Критерію 8:

Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 8.

1. Взірцевим є широкий фокус та системне відстеження результатів зовнішнього оцінювання, яке охоплює не тільки результати акредитаційних експертиз, а також динаміку комплексу рейтингових показників СумДУ, затребуваність послуг, динаміку та структуру попиту, відгуки зовнішніх стейкхолдерів, що інституційно забезпечується відділом бенчмаркінгу та статистики 2. Узгоджена система збору соціологічних даних (комплекс опитувань), результатів рейтингування (за колективними та персональними результатами, за обґрунтованою прозорою методикою) як основа оцінювання якості освіти та обґрунтування управлінських рішень 3. Робота Студентської агенції співдії якості освіти, яка допомагає максимально залучати здобувачів освіти до опитувань щодо якості викладання освітніх компонентів та ОП в цілому. 4. Залучення роботодавців до процесів оновлення, перегляду та вдосконалення як ОНП так і ОК, а також до інших процедур забезпечення її якості. 5. Взірцевий рівень поєднання стимулюючого впливу та ресурсного забезпечення внутрішньої політики забезпечення якості 6. Високий рівень культури якості, що проявляється в розумінні кожним працівником загальноуніверситетської політики та її пріоритетів, а також свого місця в її забезпеченні; у свідомому лояльному ставленні до внутрішніх процедур забезпечення якості

Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 8.

Слабких сторін не виявлено.

Рівень відповідності Критерію 8.

Рівень А

Обґрунтування рівня відповідності Критерію 8.

Відповідність вимогам підкритеріїв 8.1, 8.2, 8.3 і 8.6 є взірцевою; за підкритеріями 8.4-8.5, 8.7 ЕГ фіксує високий рівень повної відповідності, що є підставою для узагальненого встановлення відповідності за кр.4 на рівні А

Критерій 9. Прозорість та публічність:

1. Визначені чіткі і зрозумілі правила і процедури, що регулюють права та обов'язки всіх учасників освітнього процесу, є доступними для них та послідовно дотримуються під час реалізації освітньої програми.

Основні документи, що регулюють права та обов'язки учасників освітнього процесу: Положення про організацію освітнього процесу (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=d8ae04b7-0a39-e611-b47a-001a4be6d04a&kind=1>), Положення про організацію освітнього процесу здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=aed8cbf7-2da4-eb11-bab1-d4856459ca35&kind=1>), Кодекс академічної доброчесності (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=24c2956b-9c36-e911-9278-001a4be6d04a&kind=1&version=1683274692.6591>), Кодекс корпоративної культури СумДУ (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=cc831d09-e877-e111-97d8-001a4be6d04a&kind=1&version=1683838435864>). Усі документи розміщено у вільному доступі на офіційному сайті ЗВО, про них інформується під час вступу та настановчих зборів здобувачів першого курсу.

2. Заклад вищої освіти не пізніше ніж за місяць до затвердження освітньої програми або змін до неї оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті відповідний проект з метою отримання зауважень та пропозицій заінтересованих сторін.

Проект ОП оприлюднений у каталозі освітніх програм (<https://op.sumdu.edu.ua/#/>), де є онлайн-форма та електронна скринька для подачі рекомендацій, пропозицій чи зауважень від усіх зацікавлених сторін. Проект ОП оприлюднюється щороку, не пізніше, ніж за місяць до затвердження оновлень. Оприлюднений проект ОП 2022 року за посиланням <https://op.sumdu.edu.ua/#/programm/2125>. За результатами обговорення формується звіт щодо врахування пропозицій стейкхолдерів, проте у вільному доступі ця інформація не надана.

3. Заклад вищої освіти своєчасно оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті точну та достовірну інформацію про освітню програму (включаючи її цілі, очікувані результати навчання та компоненти) в обсязі, достатньому для інформування відповідних заінтересованих сторін та суспільства.

Інформація про ОП Менеджмент розміщена за посиланням <https://op.sumdu.edu.ua/#/programm/2559>. Інформація про ОП включає загальну інформацію, мету та характеристику ОП, придатність випускників до працевлаштування та подальшого навчання, методи викладання та оцінювання, програмні компетентності та програмні результати навчання, ресурсне забезпечення реалізації програми та інформацію щодо можливостей академічної мобільності. Бракує інформації щодо наукової складової ОП, - наукові напрями, дослідники, можливі наукові керівники, посилання на лабораторії, що використовуються в межах реалізації ОП. Також оприлюднена програма англійською мовою (<https://op.sumdu.edu.ua/#/programm/1952>) є застарілою, оскільки це програма 2020 року вступу.

Загальний аналіз щодо Критерію 9:

Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 9.

Взірцевою та вартою поширення практикою є зручний доступ до адресно структурованої інформації на сайті університету для широкого кола внутрішніх та зовнішніх стейкхолдерів - студенти, викладачі, аспіранти і докторанти, абітурієнти, випускники, іноземні студенти та партнери (англійською), бізнес-партнери, роботодавці, школярі, містяни та гості м.Суми, особи "третього віку"

Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 9.

Недостатньо інформації, що стосується наукової складової ОП. Рекомендація: розробити рекламно-інформаційний розділ "Наукова складова ОП" та додати інформацію про коло поточних та перспективних тем наукових досліджень в межах ОП, про аспірантів та наукових керівників, наявні лабораторії, що використовуються при реалізації ОП тощо.

Рівень відповідності Критерію 9.

Рівень В

Обґрунтування рівня відповідності Критерію 9.

Всі нормативні документи що регулюють права та обов'язки учасників освітнього процесу, оприлюднені на офіційному сайті СумДУ, є чіткими та зрозумілими. Інформація про ОП наведена у вільному доступі для внутрішніх і зовнішніх стейкхолдерів, проте бракує інформації щодо наукової складової ОП, - наукові напрями, дослідники, можливі наукові керівники, посилання на лабораторії, що використовуються в межах реалізації ОП. Пропозиції ЕГ щодо доповнення інформації не містять негативного контексту, отже ОП відповідає вимогам критерію 9 на рівні В.

Критерій 10. Навчання через дослідження:

1. Зміст освітньо-наукової програми відповідає науковим інтересам аспірантів (ад'юнктів) і забезпечує їх повноцінну підготовку до дослідницької та викладацької діяльності у закладах вищої освіти за спеціальністю та/або галуззю.

Коло наукових інтересів аспірантів, яке визначається темами дисертацій (<https://management.biem.sumdu.edu.ua/docs/phd/science/compliance.pdf>), є широким та охоплює різні гілки сучасного менеджменту, аналіз яких у співставленні зі змістом ОК8 “Сучасні тренди досліджень в менеджменті” та ОК9 “Поведінкові моделі прийняття рішень у менеджменті” підтверджує відповідність у контексті підготовки до дослідницької діяльності за обраним напрямом. Вдалих сучасний зміст зазначених дисциплін або прямо готує до досліджень за популярними темами (екологічний, муніципальний, енергетичний, інноваційний, HR-менеджмент, управління змінами, конкурентоспроможністю тощо) або закладає базу та стимулює самостійний розвиток тем, пов'язаних із фінансовим, освітнім менеджментом. Перевагою програми є можливість поглибити підготовку за темою дисертації шляхом вибору відповідної профільної дисципліни, чим аспіранти свідомо користуються (приклад - інд. плани). Взірцевими є умови для задоволення інтересів аспірантів щодо відпрацювання дослідницьких компетентностей, які відкривають можливість вільної діяльності у міжнародному науковому просторі: ОК1 формує сучасний науковий світогляд, що має бути широким, міждисциплінарним, але системним та логічним; в межах ОК 3, 5 відпрацьовуються міжнародні стандарти ведення наукової, проєктної діяльності, презентації наукових результатів і фандрейзингу; мовна компетентність дослідника формується в ОК 2, 7. ЕГ підкреслює взірцеву логіку програми, яка забезпечує максимально раціональне використання бюджету часу аспіранта шляхом методологічно обґрунтованого процесу організації дослідження та підготовки дисертації в ході послідовного опанування освітніх компонентів під керівництвом викладачів-експертів: виконання індивідуального або групового дослідницького проєкту у форматі пошуково-дослідного завдання (ОК3); розробка групової дослідницької пропозиції (ОК5); підготовка наукової статті за IMRaD структурою (ОК6); виконання дослідження за темою дисертації з використанням прикладного програмного забезпечення, розробка концептуальної карти дослідження (ОК8); використання експериментальної частини власного дослідження (ОК9). Підготовка аспірантів до інноваційної викладацької діяльності є взірцевою відмінною рисою програми, що визначається змістом ОК4, ОК9, які орієнтують на перспективні високотехнологічні форми навчання, експериментальний характер продукування знань і демонстрацію сфери прикладного застосування, що відповідає новітнім трендам очікувань споживачів університетських послуг. Високий рівень задоволеності аспірантів встановлено в ході інтерв'ю, підтверджується результатами опитувань (https://management.biem.sumdu.edu.ua/docs/phd/polls/onp_management_2022_2023.pdf).

2. Наукова діяльність аспірантів (ад'юнктів) відповідає напрямові досліджень наукових керівників.

Наукові керівники аспірантів ОП “Менеджмент” є визнаними вченими, керівниками та представниками наукових шкіл ННІ БіЕМ (<https://biem.sumdu.edu.ua/naukovi-shkoly-instytutu>), які працюють на кафедрі управління, міжнародних економічних відносин, кафедрі маркетингу. Проаналізовані ЕГ дані (<https://management.biem.sumdu.edu.ua/docs/phd/science/compliance.pdf>) підтверджують відповідність напрямів наукових досліджень аспірантів та їх наукових керівників. Ця відповідність забезпечується після вступу аспіранта на навчання в ході аналізу дослідницьких пропозицій у контексті перспективних тем досліджень на кафедрах. Науковими керівниками підкреслено, що від вступу аспіранта до затвердження теми дисертації завжди планується час для пошуку та узгодження того напрямку і теми дослідження, які є перспективними в контексті інтересів аспіранта, наукового керівника, стратегічних пріоритетів наукового розвитку ННІ БіЕМ (<https://biem.sumdu.edu.ua/priorytetni-tematichni-napriamy-doslidzhen>), відповідають темам кафедральних і міжкафедральних НДР (<https://biem.sumdu.edu.ua/osnovnyj-konkurs>), мають потенціал залучення внутрішнього або зовнішнього фінансування з урахуванням політики СумДУ (<https://biem.sumdu.edu.ua/naukovo-doslidni-roboty-zarakhunok-vlasnykh-koshtiv-sumdu>, <https://biem.sumdu.edu.ua/naukovo-doslidni-roboty-shcho-finansuitsia-zarakhunok-natsionalnoho-fondu-doslidzhen-ukrainy>, <https://biem.sumdu.edu.ua/naukovi-proieky-za-zovnishnim-zamovlenniam>), а також можуть бути якісно реалізовані з урахуванням ресурсного забезпечення СумДУ (лабораторії для проведення дослідження, кадрове забезпечення - наукова школа, вчені відповідного профілю - майбутні рецензенти, підтримка з боку освітньої складової, актуальність та перспективи апробації результатів тощо). Директором ННІ БіЕМ підкреслено, що інститут послідовно інтегрує аспірантів у сформоване наукове середовище, а також готовий підтримувати нові напрями досліджень шляхом залучення потенціалу міжнародних партнерів, для чого використовується продуктивна практика подвійного керівництва аспірантами: керівниками асп. Котенка С. є Швіндіна Г. та Геєць І. (RMIT University, м. Мельбурн, Австралія), Балагуровської І. - Швіндіна Г. та Кужур О. (Сілізейський технологічний університет, Польща).

3. Заклад вищої освіти організаційно та матеріально забезпечує в межах освітньо-наукової програми можливості для проведення і апробації результатів наукових досліджень відповідно до тематики аспірантів (ад'юнктів) (проведення регулярних конференцій, семінарів, колоквиумів, доступ до використання лабораторій, обладнання тощо).

Лабораторна база для проведення досліджень є однією з найважливіших переваг програми. Експертній групі продемонстровано унікальне обладнання та діяльність Лабораторії поведінкової економіки ННІ БіЕМ (<https://cutt.ly/jwqdNTQT>), проведено огляд поточних експериментальних досліджень. Аспіранти також виконують дослідження на базі лабораторії соціально-економічних досліджень СумДУ під керівництвом гаранта ОП І. Рекуненка (<https://lser.fem.sumdu.edu.ua/>). Креативний простір для різних груп споживачів, зокрема для дослідників створено на базі кафедри управління імені О. Балацького у форматі лабораторії ідей (<https://management.biem.sumdu.edu.ua/uk/home-uk-ua/idealab>), створеній у межах в рамках реалізації проєкту SCOPES IZ74Zo_160564/1 «Підвищення енергетичної безпеки шляхом швейцарсько-українсько-естонського інституційного партнерства», що фінансується Швейцарським національним науковим фондом; тематичне спрямування лабораторії та формат діяльності (пітчінги ідей зі сталого розвитку, “зелених” ідей, Міжнародна

науково-практична конференція “STABICONsystems”) відповідає темам досліджень аспірантів - економіка природокористування, сталій розвиток, ресурсозбереження, розвиток лідерських якостей, робота в команді. Системно організованою є планова участь аспірантів у широкому переліку конференцій, що проводяться в ННІ БіЕМ (<https://biem.sumdu.edu.ua/konferentsii-nni-biem>), профільними для аспірантів програми є Всеукраїнська науково-практична конференція «Економічні проблеми сталого розвитку» імені професора Олега Балацького, Науково-практична інтернет-конференція кафедри управління “Сучасний менеджмент і економічний розвиток”. Продуктивною є можливість презентації наукових результатів у високорейтингових наукових виданнях ННІ БіЕМ: Marketing and Management of Innovations (категорія А, <https://armgpublishing.com/journals/mmi/>) та у шести журналах категорії В <https://armgpublishing.com/>. Матеріальна підтримка діяльності аспірантів, пов'язаної з проведенням та апробацією результатів досліджень забезпечується безкоштовним доступом до усіх ресурсів СумДУ, ННІ БіЕМ, кафедри управління, залучення аспірантів до виконання НДР з оплатою праці, фінансуванням участі в науково-практичних заходах за межами СумДУ, економічним стимулюванням високої наукової активності (<https://biem.sumdu.edu.ua/normativni-dokumenty-z-pytan-premiiuvannia-spivrobotnykiv-za-naukovo-hrantovu-robotu>). Високий рівень інституційної наукової спроможності СумДУ підтверджується результатами держатестації ЗВО (група «А») щодо провадження наукової діяльності в напрямку «Суспільні науки». В ході інтерв'ю аспіранти та випускники зазначили високий рівень задоволеності усіма видами організаційної підтримки та прозорою стимулюючою системою матеріального супроводу діяльності. Висновок ЕГ: рівень організаційного та матеріального забезпечення дослідницької діяльності аспірантів є взірцевим.

4. Заклад вищої освіти забезпечує можливості для долучення аспірантів (ад'юнктів) до міжнародної академічної спільноти за спеціальністю, зокрема через виступи на конференціях, публікації, участь у спільних дослідницьких проєктах тощо.

Усі складові освітньої частини програми, а також організація наукової діяльності аспіранта сфокусовані на підготовку дослідника, зміст роботи якого відповідає міжнародним стандартам у контексті обґрунтування, формулювання, презентації та просування наукових результатів, а також організації, проведення, залучення ресурсів для проведення досліджень, планування кар'єри дослідника тощо. Це забезпечується міжнародною експертизою викладачів, наукових керівників і можливостями включення у міжнародну спільноту дослідників актуальних напрямів менеджменту. СумДУ пропонує широкі можливості партнерств для академічної мобільності для аспірантів (<https://sumdu.edu.ua/uk/international/international-relations/strategic-partnerships.html>), бо угод реалізується в межах ННІ БіЕМ, 4 - на кафедрі управління. Відкритою є участь у міжнародних грантових проєктах (<https://sumdu.edu.ua/uk/international/international-grant-projects.html>). Організаційне забезпечення та стимулювання мобільності регламентується відповідним положенням (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=a01ab6e2-eb89-e411-9575-001a4be6d04a&kind=1>). Факти, що підтверджують використання запропонованих можливостей: участь аспірантів у двосторонніх програмах навчання (doctoral degree program at both parties) з іноземним ЗВО (Балагуровська І., Україна-Польща, 2023); у міжнародних програмах академічної мобільності (Котенко С., Цирулик С., США, 2021; Півень Д., Німеччина, 2023); у спільних міжнародних наукових проєктах у СумДУ та міжнародних наукових конференціях (Балагуровська І. <https://management.biem.sumdu.edu.ua/uk/allcategories-uk-ua/13-novynu/857-aspirantka-kafedry-upravlinnia-pryniala-uchast-v-konferentsii-xiv-international-scientific-conference>, Котенко С., Дахарі Лімор та Елґабсі И онатан, Касьян О.). Ефективним тренінгом опанування сучасних вимог щодо обґрунтування та оформлення отриманих наукових результатів є підготовка статті до публікації у високорейтингових міжнародних виданнях, що стимулюється на інституційному рівні (<https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=ccc53e36-f4aa-e411-9a30-001a4be6d04a&kind=1>). Аспіранти Балагуровська І., Луценко С., Скринник О., Котенко С. мають статті, індексовані у БД WoS та Scopus. Результати опитувань аспірантів (https://management.biem.sumdu.edu.ua/docs/phd/polls/onp_management_2022_2023.pdf) підтверджують високий рівень задоволеності умовами для включення в міжнародну спільноту дослідників (90% респондентів), 80% зазначають достатню задоволеність можливостями академічної мобільності та підкреслюють, що користуються ними.

5. Існує практика участі наукових керівників аспірантів у дослідницьких проєктах, результати яких регулярно публікуються та/або практично впроваджуються.

Науковими керівниками аспірантів ОП “Менеджмент” є 23 провідних вчених ННІ БіЕМ, завідувачі та викладачі-дослідники кафедр управління, маркетингу та міжнародних економічних відносин, кожен з яких є керівником або виконавцем декількох кафедральних і міжкафедральних НДР, що зазначено на персональних сторінках на сайті СумДУ, проаналізованих ЕГ. Протягом 2020-2023 рр. на кафедрах ННІ БіЕМ виконується шість проєктів, що фінансуються Національним фондом досліджень України (<https://biem.sumdu.edu.ua/naukovo-doslidni-roboty-shcho-finansuiutsia-za-rakhunok-natsionalnoho-fondu-doslidzen-ukrainy>), керівниками є Леонов С.В. (№2020.01/0185), Люльов О. (№ 2020.02/0238) Пимоненко Т. (№2020.02/0231) , Д'яконова І. (№2020.01/0132). Бойко А., Пимоненко Т., Люльов О. є керівниками держбюджетних НДР молодих вчених (<https://biem.sumdu.edu.ua/proiektu-molodykh-vchenykh>). Рівень міжнародного визнання результатів дослідницької діяльності наукових керівників є взірцевим, що підтверджується публікаціями та показниками цитування: Люльов О., індекс Гірша в Scopus 22, публікацій у Scopus 64, Web of Science 44 (<https://dom.biem.sumdu.edu.ua/uk/lyulyov>); Леонов С., індекс Гірша в Scopus 20, публікацій у Scopus 65, Web of Science 36 (<https://ek.biem.sumdu.edu.ua/spivrobotnyky-kafedry/lieonov-serhij-viacheslavovych>); Петрушенко Ю., індекс Гірша в Scopus 9, публікацій у Scopus 20, Web of Science 5 (https://mev.biem.sumdu.edu.ua/employees_of_nnibt/petrushenko

iurij-mykolajovych); Смоленніков Д., індекс Гірша в Scopus 6, публікацій у Scopus 7, Web of Science 4 (<https://management.biem.sumdu.edu.ua/uk/smolennikov>), Швіндіна Г., індекс Гірша в Scopus 4, публікацій у Scopus 6, Web of Science 6 (<https://management.biem.sumdu.edu.ua/uk/shvindina>). Усі наукові керівники щорічно мають 3 і більше публікацій у виданнях, що індексуються в Scopus та WoS, зокрема першого та другого квартилів. Практичне впровадження наукових результатів є поширеною практикою, також є запит на виконання НДР на замовлення бізнесу, громади (НДР №253/34-18, №255/34-18, №254/34-18, №53.17-01.18СП).

6. Заклад вищої освіти забезпечує дотримання академічної доброчесності у науковій діяльності наукових керівників та аспірантів (ад'юнктів), зокрема вживає заходів для виключення можливості здійснення наукового керівництва особами, які вчинили порушення академічної доброчесності.

В межах опису освітньої діяльності за ОП “Менеджмент” в контексті відповідності вимогам четвертого пункту критерію 5 експертною групою надано докладний опис політики та процедур дотримання академічної та дослідницької доброчесності в СумДУ, а також локальної нормативної бази, яка регламентує цей напрям діяльності. Щодо діяльності аспірантів та наукових керівників, ЕГ вважає за доцільне підкреслити успішність багатовекторної діяльності з популяризації політики академічної доброчесності на інституційному та особистісному рівнях, що передбачає поєднання управлінських інструментів організаційного та стимулюючого характеру, а також вплив на рівні цінностей та культури, який реалізується в командах дослідників, у стосунку між викладачами, аспірантами, науковими керівниками. Унікальною практикою є технологічна основа формування доброчесної поведінки через імерсивні технології (А. Артюхов, ОК “Методологія та методи наукових досліджень” для ОП “Менеджмент”; “Дослідницька доброчесність” для всіх ОП третього рівня вищої освіти). Лідерська позиція СумДУ у популяризації політики АД в Україні підтримується діяльністю А. Артюхова, який забезпечує масштабування вдалих практик на національний рівень як член НАЗЯВО, автор масового відкритого онлайн-курсу “Академічна доброчесність: цінності, навички, дії”, який розміщений у вільному доступі (https://examenarium.sumdu.edu.ua/free_study/join/184). Визнання наукових результатів вчених ННІ БіЕМ на міжнародному рівні підтверджує усвідомлення принципів доброчесної поведінки дослідників, що формує подібні моделі поведінки аспірантів. Підтримка політики дослідницької доброчесності є частиною системи забезпечення якості наукової діяльності (http://sumdu.edu.ua/images/content/science/council/2021-03-18_decision-1.pdf). Постійним є моніторинг дотримання аспірантами норм академічної доброчесності, який здійснюється викладачами та науковими керівниками впродовж усього періоду їх навчання, а також редакційними колегами наукових журналів СумДУ, інших наукових видань, організаційними комітетами конференцій, керівниками НДР в ході підготовки заключних звітів за результатами виконання тощо. Безоплатний технічний супровід забезпечено системою StrikePlagiarism. Вибіркова дисципліна «Дослідницька доброчесність» забезпечує додатковий вплив на свідоме ставлення аспірантів до якості досліджень, обґрунтованості висновків, інтерпретації даних тощо.

Загальний аналіз щодо Критерію 10:

Сильні сторони та позитивні практики у контексті Критерію 10.

1. Зміст усіх освітніх компонентів прямо відповідає науковим інтересам аспірантів, пов'язаним з темою дисертації, а також гарантує (за умови успішного опанування освітньої складової) задоволення інтересів аспірантів щодо відпрацювання дослідницьких компетентностей на рівні, який відкриває можливості вільної діяльності у міжнародному науковому просторі 2. Взірцева логіка освітньої складової програми, яка забезпечує максимально раціональне використання бюджету часу аспіранта шляхом методологічно обґрунтованого процесу організації дослідження та підготовки дисертації в ході послідовного опанування освітніх компонентів під керівництвом викладачів-експертів 3. Обґрунтована логіка затвердження тем дисертацій на основі узгодження інтересів аспірантів, наукових керівників та стратегічних орієнтирів наукового розвитку ННІ БіЕМ, практика залучення наукових шкіл міжнародних партнерів у форматі подвійного керівництва 4. Лабораторна база для проведення експериментальних досліджень, досліджень на запит громади, ідентифікації трендів сталого розвитку та сучасного менеджменту - лабораторія поведінкової економіки з новітнім експериментальним обладнанням, лабораторія соціально-економічних досліджень, лабораторій ідей 5. Сім високореєтингових наукових видань ННІ БіЕМ (одне з яких категорії А) для апробації наукових результатів аспірантів 6. Взірцеві умови організаційного забезпечення та стимулювання аспірантів до усіх напрямів інтернаціоналізації діяльності - широке коло результативних партнерств, високі показники академічної мобільності, публікації у міжнародних виданнях, апробації наукових результатів на міжнародному рівні 7. Взірцевий рівень дослідницького середовища, яке підтримується виконанням значного обсягу НДР, що фінансуються з різних джерел, виданням 7 високореєтингових наукових журналів, що забезпечується науковою активністю та міжнародним визнанням наукових результатів керівників аспірантів 8. Вплив на національну політику сприяння академічній доброчесності, масштабування вдалих інноваційних практик популяризації доброчесної поведінки

Слабкі сторони, недоліки та рекомендації щодо удосконалення у контексті Критерію 10.

-

Рівень відповідності Критерію 10.

Рівень А

Обґрунтування рівня відповідності Критерію 10.

Відповідність вимогам підкритеріїв 10.1 - 10.6 є взірцевою, що є підставою для встановлення відповідності за кр.10 на рівні А

IV. Інші спостереження

У цьому розділі експертна група може викласти інші спостереження, пов'язані із освітньою програмою, освітньою діяльністю за цією програмою або процедурою проведення акредитації.

дані відсутні

V. Підсумки

На думку експертної групи, підстави для прийняття рішення про відмову в акредитації ОП, не пов'язані із відповідністю Критеріям оцінювання якості освітньої програми, **відсутні**.

За результатами акредитаційної експертизи експертна група вважає, що освітня програма відповідає Критеріям за наступними рівнями відповідності:

Критерій 1. Проектування та цілі освітньої програми	В
Критерій 2 . Структура та зміст освітньої програми	А
Критерій 3 . Доступ до освітньої програми та визнання результатів навчання	В
Критерій 4 . Навчання і викладання за освітньою програмою	А
Критерій 5 . Контрольні заходи, оцінювання здобувачів вищої освіти та академічна доброчесність	А
Критерій 6. Людські ресурси	А
Критерій 7. Освітнє середовище та матеріальні ресурси	А
Критерій 8. Внутрішнє забезпечення якості освітньої програми	А
Критерій 9. Прозорість та публічність	В
Критерій 10. Навчання через дослідження	А

За результатами акредитаційної експертизи рішенням експертної групи є **акредитація з визначенням "зразкова"**.

Додатки до звіту:

Відсутні

***

Шляхом підписання цього звіту ми стверджуємо, що провели акредитаційну експертизу у повній відповідності із Положенням про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, та інших актів законодавства, а також здійснювали свої функції добросовісно, неупереджено і добросовісно.

Документ підписаний кваліфікованими електронними підписами.

Керівник експертної групи

Шаульська Лариса Володимирівна

Члени експертної групи

Карий Олег Ігорович

Гладищук Яна Андріївна